

Slovenske večernice

za

poduk in kratek čas.

Na svitlo dala

družba sv. Mohora.

Trinajsti zvezek.

Z dovoljenjem visokočast. Kersškega knjižničarstva.

V Celovcu 1866.

Natisnil Ferdinand H. Kleinmayr.

Knjizevno naznanilo.

Po gg. bukvarjih:

Ferd. H. Kleinmayr,

J. Lesnu in E. Lieglu v Celovcu; J. Giuntinitu, J. Leharju, O. Wagnerju in M. Gerberju v Ljubljani; K. Šarharju v Gorici in Celju; Fr. Lejzterju in E. Ferlincu v Mariboru; J. Schimpfu v Tarstu; J. Vepusteku v Novem mestu in J. Rešn v Kranju se dobivajo sledeče družbine bukve:

	gid.	kr.
1. Slovenske večernice 1. in 2. zvezek vkup 1860	—	30
2. " " 3. zvezek 1861	—	20
3. " " 4. zvezek 1861	—	20
4. Zgodbe sv. pisma starega zakona 1860	—	40
5. " " novega zakona 1860	—	40
6. Marije rožen cvet. Molitveno bukve s premišljevanjem v počašenje naršvetejših sero Jezusa in Marije	—	60
7. Humbertove resnice sv. vere v premišljevanje 1859	1	—
8. Sola vesela lepoga petja. Z napevi vred	—	40
9. Pesmarica za žolo in dom. Z napevi vred	—	40
10. Božidar. Pripoved za mladost	—	15
11. Elizabeta ali pregnanci v Sibiriji. Povest za mlade in odrasčene ljudi	—	15
12. Ogledale čednosti v povestih	—	20
13. Kraljedvorski rokopis, poslovanil Fr. Levstik	—	10
14. Zgodbe sv. cerkve. Spisal A. Lesar 1863	—	40
15. Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov 1863. Spisal J. Olgler	—	36
16. Jezus Kristus devicam svojim nevestam na serce govori ibi 1861. Spisal A. Lesar	—	36
17. Hudo brezno ali godnarjev rejence. Povest za mlade in odrasčene ljudi 1864. Spisal Fr. Erjavec	—	20
18. Juri Kozjak, slovenski janičar. Povest iz XV. stoletja. 1864. Spisal J. Jurčič	—	36
19. Rožice. S podobo blejskega jezera 1859	—	30
20. Večernice XI. zvezek 1865	—	20
21. Večernice XII. zvezek 1865	—	20
22. Oplenica ali nedolžnosti in hudobija. Za Slovence pradelal Fr. Zakrajšek	—	36
23. Cvetaik. Berilo za slov. mladino. Vredil A. Janežič. I. del	—	50

Slovenske večernice

za

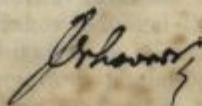
poduk in kratek čas.

Na svitlo dala

družba sv. Mohora.

Trinajsti zvezek.

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

V Celovcu 1866.

Natisnil Ferdinand žl. Kleinmayr.

D/25.4.35

IC 26 0856

IN 2030003311

[Handwritten signature]

W. Golovan 1880

Königl. Ferdinand. I. Bibliothek

I.

Grad Rojinje.

(Povest za slovensko ljudstvo; spisal J. Jurčič.)

I. Hudodelstvo.

Leta 1593. meseca junija so se Slovenci zadnjikrat zbrali, da bi odgnali Turka, svojega groznega nadlegovavca, ki skozi dve sto let ni dal deželi mirú ne pokoja. Andrej Turjaški, žlahtnik stare rodovine, bil je tisti mož, ki je pod svojo zastavo priklical vzlasti krajnske korenjake v obrambo in zaslombo domačije proti sovražnikom, ki so pod poveljstvom Hasanovim, kakor pravljica govori, k mohamedanski veri odpadlim kerščanskim menihom, v velikanskem številu valili se skozi Hrovaško. Le malo število vojščakov je mogel Turjaški med Slovenci nabrati, cvet prebivavcev je bil že v prejšnjih stiskah in v brezkončnem vojevanji poginil. Še manjše število so mu poslali Hrovatje na pomoč, tako da je do Siska prišel komaj 4000 mož imel; Turki pak so bili petkrat močnejši. Tako so se zgrabili in bili slavno bitvo pri Sisku, ktera se je sosebno zavoljo hrabrega in pogumnega duha, s katerim so se Kranjci skazali, med njimi pa

v prvi versti vitez Ravbar s Kravjeka, končala Jugoslovanom na slavo, Turkom pa v pogubo. Večidel so Turki ali na bojišču padli, ali se v Kolpi potopili, ali pa na begu poginili. Med ubitimi je bil tudi turški poveljnik Hasan sam, iz čegar dragocene obleke so dali napraviti mašni plašč in ustanovili v Ljubljani večno mašo na svetega Ahacija dan, kakor obletnico in večni spomin one zmage, vsled ktere je imela Kranjska s sosednimi deželami za zmeraj mir pred večimi napadi turških razbojnikov.

Bilo je kake dni po bitvi pri Sisku. Vojska se je razhajala po doveršenih opravkih na vse strani.

Samotno sta jezdila dva vojaka ob Kolpi navzgor. Prvi je bil kacih pet in štirideset let star, životen in močen. Obraza ni bil lepega; podolgasto lice in čez mero velik nos sta ga kazila; vendar je sijala neka prijaznost možu iz oči, ki je bila priča dobrega njegovega serca. Jezdil je velikanskega konja, dobro rejenega, in ročnik na meču mu je bil s srebrom in zlatom okovan. Tudi po drugi obleki soditi je moral biti iz plemenite rodovine. To je bil France Rojar, lastnik grada Rojinja in gospodar petih vasi v zakotnem kraju Dolenskega. Ko je slišal, da je dežela v zadregi, bil je on prvi z devetimi hlapci, ki se je pridružil trumi, ktero je peljal Ravbar proti Sisku. France Rojar je bil stare rodovine. Njegovi prededje so bili iz ljudstva in še le, ko so se posebno v turških bojih in cesarskih vojskah poslavlili, dobili so plemenito ime in nekaj ž njim vred, nekaj pa pozneje premožno domovanje. France nikakor ni hotel biti slabejši od trojih dedov; zato ni pomisljal, kaj mu je storiti: ali varovati mlado ženo doma in sedemletno njeno pasterko ali pa opasati meč in pomoči domovini k splošnemu blagru. Bil je zdaj v drugič oženjen. Od svoje prve žene je imel malo hčer, ljubo deklice, ki je imela vso tiho in mirno očetovo natoro. Ko pa je njena mati umerla, videl je France v svoji samiji,

da je sila dolgočasno, ako ni gospodinje v hiši in tudi hčerki bi bil rad drugo mater pripeljal. Zató je, čeravno že postaren, vzel v drugi zakon mlado hčer nekega daljnega soseda. Ali poslednji dve leti, od kar je bil v drugič oženjen, moral je sam sebi spoznati, da je bilo med vsemi djanji v svojem življenji to poslednje najnespametniše. Zakaj ne samo da je bila ženska ohola in prepirljiva, da je mu prinesla nepokoj in nezložnost v hišo, da je bila semtertje celó spačene natore, ampak moral je celó imeti ženo, ki ga ni ljubila, njegovega otroka pak kakor prava matere še po strani gledala, čeravno svojih ni imela. Zató ni čuda, da je France rajši pustil po kervaveni dnevi svoje hlapce, kar jih ni v boji padlo, vitezu Ravbarju, sam pak se je napotil domú le z enim spremljevavcem.

Poglejmo zdaj še drugega izmed naših vojniov. Ta je ravno nasprotnega videza, srednje šibkejše postave, čednega obličja, mladega lica in nekako živih očí, tako da bi bil na prvi pogled poprej človeku všeč, ko stari njegov tovarš. Opravljen je še skerbnejše ko uni. Vendar natančni opazovavec bi bil zapazil, s kakimi lesičjimi in hudobnimi pogledi se je zdaj in zdaj oziral na svojega tovarša; bil bi dalje opazil, da nima nikjer nobene obveze ne rane, celó na obleki nobenega vojnega madeža, da je njegovo orožje vse gladko in nepoškodovano. Iz vsega tega se ni dalo soditi niti da ima dobro serce, ni ne da je pogumen in hraber v boju. Vilibald Polut — tako je bilo mladenču ime — bil je Francu po njegovi prvi ženi nekaj malega v rodu, in ker so mu bili starši brez premoženja zgodaj v mladosti umerli, vzel ga je bil on v svojo hišo in ga je imel skoraj kakor svojega sina.

„Povej mi po pravici, Vilibald!“ pravi starejši mlajšemu tovaršu, „Kaj ne, da si šel nerad z menoj v boj?“

„Zakaj?“ praša mladenec in gleda v tla.

„Spoznal sem, da bi bil ti raji ostal pri domu; to mi pa nikakor ni bilo po vseči. Današnji čas mora človek biti za vse; boja se mož ne sme ogibati, kedar ga je treba. Nočem sicer, da bi za vsako malenkost za orožje prijel, vendar nekaj možatega se te mora prijeti. Tudi v bitvi mi nisi bil po godu.“

„Ali nisem delal tako ko drugi?“ pravi Vilibald nevoljen.

„Ne vém. Zakaj si vedno za menoj stal in bolj na mene pazil, ko na sovražnika?“ pravi France in ostro pogleda mladenča.

„V mojih letih se mora človek vsaj malo bati za življenje. Na vas pa sem se moral včasih ozreti, ko ste tako divje in brez premislika rinili med sovražne vojske.“

„Če ni bilo nič drugega!“ pravi vitez nekako zamolklo.

Oba jezditata potem tiho dalje. Vilibald je delal, kakor bi poslednjih besed ne bil razumel; vitez pak je temnega čela spodbodel konja in se zamislil.

„Vilibald!“ spregovori starši čez nekaj časa „zdaj ti bom rekel dve besedi naravnost iz serca.— Ko sem te jaz na prošnjo svoje ranjce v hišo vzel, bil si ti ves drugi. Hotel sem te imeti kakor sina, in ko bi lastnih sinov ne imel, namenjen si bil ti, da boš dobil po meni moje ime in premoženje. Ko sem se pa v drugič oženil, spremenil si se ti popolnoma. Tako si nekako tih in potuhnjen proti meni, da ne razumem, kako in kaj. Zdi se mi prav, da me ne vidiš lahko.“

Stari je pri tem govorjenji gledal resnobno pred sé v konjevo grivo.

Ko je končal, spoznal bi bil kdo tretji na postranskem hudobnem očesu mladenčevem, da je starejši resnico govoril. Vendar je Vilibald djal:

„To ni res, kar pravite. Jaz vas — ljubim tako, kakor hvaležen človek.“

„Hej, tvoj jezik sam mi priča, da me sovražiš. Težko se ti je izgovorila beseda „ljubim“, zato ker je laž.“

„Morda me pa vi ne morete terpeti in zato tako govorite!“

„Fant! uči se svoj jezik berzdati; morda boš moral še dolgo živeti, in učili te bodo drugi ljudje drugače ko jaz. Kako se prederzneš meni sovraštvo do tebe očitati? Morda je bilo to sovraštvo, da sem te, ko nisi imel nobenega človeka, preredit in odgojil, kakor bi te tvoj oče ne bil? Morda je to sovraštvo ali nesterpnost, nehvaležnik! da sem te že odraščenege v hiši obderžal tudi potlej, ko si očitno svojo malopridnost in nehvaležnost do mene pokazal?“

Te besede je vitez resnobno govoril; mladeneč pa jih je poslušal z merzlim in najnavadnim obličjem, kakor bi hotel reči: „Kaj mi je do tega, kar praviš, stara šema!“ Ravno to je staremu še bolj gnalo žolč v kri.

„Vi me samo obdolžujete, skazali mi niste še nobene reči,“ pravi Vilibald z isto malomarnostjo.

„Ali ne kaže že to tvoje obnašanje proti meni, da resnico terdim? Brez vzrokov jaz ne govorim nikdar. Če boš ti s tako poštenostjo in zvestobo prehodil svet in svoje življenje, bodi vesel; želim ti to iz vsega serca, zaupam ti pa ne veliko. Sicer bi pa moral vedeti in čutiti, da ni na meni opravičevati se proti tebi, da ni meni skazovati, ampak tebi. Povem ti zdaj ob enem, da boš mojo hišo enkrat za vselej zapustil. Star si dovolj, išči si sreče drugod. Ko bi imel serca kaj, moral bi mi biti za te dobrote hvaležen, ki si je vžil od mene. Razloge sem ti povedal, zakaj to hočem imeti, nekatere pa sam lahko veš bolje ko jaz; zato pa nočem govoriti o njili.“

Mladeneč zopet zaničljivo s strani pogleda svojega dobrotnika in mermrá sam pred sé: „Najberž bom jaz dalje v tvoji hiši ostal ko ti, stari suboparnik!“

„Če hočete že tako imeti, zapustil bodem vašo hišo, kjer me videti ne morete“ pravi Vilibald. „Ali mi boste dovolili posloviti se pri milostni gospej?“

Pri tem prašanji je zopet vitezu lice zarudelo.

„Pri nji nimaš nič opraviti; meniti se nimaš ž njo nič. Da ti tudi to povem, zdi se meni in še izmed služabnih ljudi v hiši marsikomu, da si imel ti več govoriti ž njo, kakor prav. Tega pa jaz ne morem terpeti in že pred vojno sem misel imel, katero sem ti zdaj izrekel, da si pojdeš drugam po svetu boljšega očeta iskat. In da boš vedel — pravi vitez s povzdignjenim glasom — da boš vedel, da te poznam v globino tvojega malovrednega bitja, — ti bi bil nemara rad videl, da bi bil jaz v boji poginil; in če hočem izreči najtežo in najgrenkejšo misel, ki me že vse dni od boja sem navdaja: ti bi bil sam k mojemu pogubljenju pripomogel. Ni se ti treba izgovarjati. Jaz sam želim in verujem, da so moje zares težke misli prazne, kakor zeló me že tudi tvoje čudno obnašanje med bojem hoče uterjevati v njih.“

Mladeneč sam je po teh besedah, nekako zamolklo izgovorjenih, obledel, bodi-si da hudobnež ni mislil, da bi ga bil vitez tako globoko pregledal in njegove najskrivnejše namere spoznal, ali pa da se je bal hujšega nastopka Francetove jeze, ker je vedel, da je telesno stari veliko močnejši od njega in da v tedanjem času smertno maščevanje ne bi bilo nič nenavadnega niti neslišanega. Vendar ni skušal opravičiti se tega strahovitega obdolženja. Starejši jezdec je morda spoznal, kaj je v trenutji gnalo mladencu kri z lica, ker je djal:

„Pač bi ti bil marsikdo med nami v prejšnjem in celó še v zdanjem času vso drugo kazen naklonil. Ne bi bil te samo iz hiše spodil, ampak — — že

veš kaj imam v mislih. Od mene pa se nimaš bati ničesa. In kedar bom slišal, da si se po svetu dobro nosil, da si spoznal človekovo nalogo v življenji in prisvojil si kreposten in možat značaj, potem imaš pri meni še vedno pribežališče in zavetje bolj ko vsak drugi. Zdaj sem ti povedal vse, in naj bode mir besedi. Verni se z menoj za toliko, da ti dam tvoje reči. Dobiš mojega najboljšega konja in popotnico, potem pa misli in išči, kje te sreča čaka. To je moja zadnja beseda, zato molči."

Rekši spodbode konja in v diru jahata ob otožno deroči Kolpi bližnemu gozdu nasproti. Solnce je stalo na višku svojega tira in je pripekalo z vso vročino svoje poletne moči. Kraj je bil samotен; le malokje se je prikazala gruča hišic, ponižna vesica ubozih slovenskih kmetov, ki se še zdaj niso bili popolnoma otresli prirojenega in v prejšnjih dneh zopet ponovljenega strahu pred starim strašnim sovražnikom svoje zemlje in vere. Marsikaka ženica je, blagoslov v sercu in na jeziku, iz za ogla lesene kočice gledala za jezdečima vojakoma, ki sta tudi pomagala, da so vruga odpodili in tako njeno domačijo in njeno dete rešili iz nevarnosti in pogube. Zopet tam ju je domú jezdeča videla mlada žena, in solze so jej polile tožeče oči, kajti mislila je: če bode pač, in kdaj pač se bode vernil moj mož poročeni? kaj bom reva vdova počela, in kaj bode dete nama rojeno sirota počela, ako so njega ubili! Ponosno in grozeče pak so v oblake moleli terdni in skalnati gradovi po bližnjih in daljnih hribih in gričih, stanovanja moči in oblasti, pravice in krivice, zaslombe in zatiranja v prejšnjem in ondanjem času, dan danes v razvalu in podertiji le žalostne priče nekdanjih čudovitih dni. Vrata in druga vhodišča v ta silovita zidovja so bila zaperta, in resnobno je bilo videti čuvaja koračiti nad stermim robom terdnjave in zreti v daljavo po ljubljeni deželi: vse to znamenje, da je bil vrag v zemlji in gospodar grajski z doma.

Tiho sta bila prijezdila naša jezdeca globoko v gozd.

Mislil je vsak sebi; starejši ni hotel govoriti, mlajši pak ali si ni upal, ali pa je bil terdovraten dovolj, da mu ni bilo mar za resnobne in ostre besede, ktere bi bile marsikoga vse drugače pretresnile.

Debela hraščina je rastla okoli in okoli, in košate veje so molele na ozko oxlovozno pot, po kateri sta se dva vojaka zdaj počasno, zdaj v lehkem diru dalje pomikala. Gladkopernate bukve so si v vetru šepetale, kako dolgo že ni bilo v gozdu slišati družega ko cvileča kola kmečkega dervarja, ali zamolkel korak temnega oglarja, ki je s sekiro na plečih mimo gredé skrivno Bogu potožil svojo revo, sužnost in nadložno pokorščino neusmiljenemu grajščaku.

„Tukaj bom jaz odjahal“ pravi France Rojar in pokaže na lepo tratino pod hladnim gabrijem, kjer se je voda stekala s skalnatega jarka in se zbirala v mali lužici. „Konja sta žejna, tu se da napojiti.“

Vilibald ni odgovoril nič, skočil je še on s konja, snel mu peneče železne uzdnice iz gobca in ga je peljal do vode.

„Konja mi boš pregrel; ali ne vidiš, da je ves vroč. Pusti ga, naj se toliko pase, da se ohladi. Potreboval ga boš še po svetu.“ Tako je stari govoril, in videlo se je, da se mu je jeza že nekaj ohladila, kajti glas je bil zopet prijazen in nekako očetovski. Mladeneč je sicer ubogal, spustil konja v zeleno travo; pa na obličji se mu je brala vedno še tista kljubovavnost, in serditi stranski pogledi na viteza niso nikakor bili priča očetovske razmere med mladim in starim.

Rojar je bil med tem iz sedla vzel torbo in razložil nekaj merzlih jedi po travi, zraven postavil zaperto čašo starega vina in je mignil mlajšemu, naj

je in pije z njim. Molče sta koučala svojo pojedino in molče izpila vino do kaplje.

Vilibald se je vlegel znak v senco in kmalo se je videlo, da terdno spi. Stari mu je dolgo zerk v obličje in skoro solze so mu stopile čez trepavnice doli porujavem licu.

„Morda ga po krivem sodim“, mislil je. „Ne — gotovo ni moglo jabelko tako daleč od jablane pasti. Njegov oče je bil moj prijatelj; vse bi mu bil zaupal, in kako bi se mogla njegova kri, ki po žilah temu mladenču teče, tako sprevreči! Preveč sem ga obdolžil. Že iz zahvalnosti mu ne more kaj enacega na misel priti; saj nehvaležnost ima samo človeško nato sebi nasproti. Ali hočem besedo ovreči, ki sem jo izgovoril? — Preostro tudi nisem ravnal, morda je za-nj bolje. Naj gre malo po svetu, naj spoznava svet in sam sebe, pa mi bo enkrat bolj hvaležen ko zdaj, in mi bode morda na stare dni veselje delal.“

Take misli so se vitezu podile po glavi, ko je gledal spečega mladenča. A truden od poša in morda malo omoten od močne pijače, jame tudi on dremati, in ko bi mignil, naznanjalo je mogočno herkanje, da terdno spi.

Da ne bi bil nikdar zaspal!

Kajti ta trenotek se vzdigne mlajši tiho s tal. Plaho se ozre okoli. Poslušaj, — daleč je bila gozdna tihota, še tice in sapice so bile obmolknile, kakor bi jih bil strah prevzel grozovitega črnega naklepa, ki se je zbudil v mladenčevih persih. Ozre se Vilibald na spečega svojega dobrotnika, divje mu zasije oko, roka poseže po meč in serdit šepče med ustnicami:

„Pač si presukan lisjak! Prav si sodil. Že doma ti je bilo odločeno, da se ne verneš iz boja. Zadosti dolgo si živel, naredi drugemu prostor. Ko bi te bila turška sablja zadela, bilo bi mi prav, ne bilo bi meni treba paziti ná-te, ne bi bilo meni treba skru-

niti rok. — Je-li mogoče, umoriti ga moram! Umoriti? Ali se ne bo moj oče iz groba povzdignil in — —“ Pri tej misli mladeneč oterpne, poslednja žar človeškega serca se je v njem oglasila, da ne bi storil strašnega hudodelstva, pa duh peklenške skušnjave ga v trenutku zopet premaga. „Storiti hočem, kar mora biti! Ona mi je velela, naj ga v boji pustim, naj strežem, da ga ne bo iz turških mečev, ona mi je velela, ki je njemu poročena, njen naj bo greh, jaz sem nedolžno orodje. Hajdi — na delo zmerla roka! sladko plačilo te čaka domá. In če si ne upaš, izgubiš vse: dom, premoženje in srečo.“

Zažvižgala je mečeva ostrina po zraku in priletela spečemu junaku prek glave, težko, smertno. Kri se je pocedila, junak na tleh je čudno zastokal, kakor v spanji, ganil pa se ni. V drugo je zavihtel hudodelnik orožje, v drugo je mahnil, ko zasliši stopinje po gozdu. Poslušaj, in čuj! to so človeške stopinje. Berž v beg!

A spričalo mora imeti, da je stari mertev. Pa kaj? glava je bila ubita, kri se je cedila, in ganil se ni! „Mertev je“ reče mladi vojak, ostroge so bile hitro v konjskem boku in kakor strela je klopotal konj po poti dalje in dalje.

II. Dervar in njegov sin.

Nekaj minut je preteklo, ko stopi iz gošče kacih dvajset let star fant. Bil je slabo oblečen, v hlačah in v srajci iz debelega platna; na nogah je imel lesene cokle in do kolena ne drugzega obutala ko rujavo svojo lastno kožo. Prek ene rame mu je visela raztergana in zašita hala do stegna, na drugi rami pak je nosil na dolgem toporišču nasajeno težko sekuro. Začernel obraz in svitle oči so ti kazale gozdnega sina,

in širokopleča postava kakor tudi velikanska žilnata roka pa so pričale, da je korenite telesne moči!

„Ko bi bil le za deset stopinj bolj hitro noge predeval, da bi bil videl komu se je tako mudilo! Presneto je eden hitro jezdil tod,“ tako je djal mladi mož in se je malo ozerl po tratini. Zagledal je Rojarjevega konja najpervo.

„Konj! šent me naj potiplje, če ni tudi kak človek blizo. Morda se je skrill!“ reče mladeneč ter spesne sekuro z rame in jo terdo poprime.

„Jezus, Marija pomagaj! mertev človek je tu pod hrastom!“ pravi dalje, zagledavši Rojarja v kervi. Da-si ravno je bil korenjak za dva moža, vendar ga je pri tem pogledu strah obšel in nehoté je stopil tri stopinje nazaj. Berž se je obernil v hosto, od koder je prišel, del roko na usta in zaklical, da je daleč odmevalo med drevjem:

„Oče! oče!“

Že blizo se mu oglasi drug menj krepek glas.

„Berž, berž stopite!“ vpije mladeneč in v svesti, da mu je oče že blizo, stopi bolj serčen ubitemu bliže. Odpre mu železni napersnik in položi roko na srce. Še je bilo. Ko pa razgleda pod razklano polovico čelade presekano črepinjo in vidi, koliko kervi je ranjenec že prelil, pravi sam pri sebi: „Ta ne bo dolgo dihal in ne bo več gledal, kako solnce vzhaja.“

„Kaj je pa Štefe?“ vpraša oče in prisopiše iz gošče. Bil je mož že sivih las: vendar po vsem sinu podoben, razun da ga je bila starost toliko že upognila, da ni glave tako po koncu nosil in da je bil malo manjši videti. Imel je pa na rami še težo sekuro, kakor Štefe, znamenje, da mu žuljeva roka, čeravno ostarela, vendar še ni oterpnela.

„Tukaj je ubit človek, oče! Malo še diha,“ pravi Štefe.

„Bog in vsi svetniki na pomagánje! To so Turki storili! So že spet v deželi! Te dni je bil boj, zma-

gali so gotovo in zdaj smo preč." Stari dervar sklene roke im kakor Boga na pomoč proseč pogleda proti nebu.

"Če so ga Turki ubili, oče, bil je gotovo en sam. Jaz sem dobro slišal, da so samo štiri podkve bežale tod po poti."

"Nič ne verjemi," pravi stari. "Jaz sem jih že videl v tvojih letih. Kjer je eden, tam jih je še več blizo; posamezni se ne razhajajo. Le berž beživa domú, če ne, nikdar več ne boš svoje matere videl, ali pa morebiti bi se ti primerilo, kar se je že nekteremu, da ne boš hodil dolgo po krajnski zemlji."

"Kaj hočem pa s tem človekom početi? Merteve še ni, morda bi se mu dalo pomagati?"

"Pomagaj na prvo sam sebi. Temu ne moreva družega dobrega storiti, kakor če ga pokopljeva, kar pa ne bo zamujeno, če naji ne bo treba pokopovati pred, ko bi mislil. "Le urno domú!" pravi stari.

Štefeta je zdaj tudi bolj očetova misel obšla, jel se je bati za očeta in mater in sestro.

"Oče, jaz letim domú. Gotovo bodo vedeli, če so res Turki že tukaj. Vi pa pojte po poti pa dobro pazite, in kjer so uglajene kolovoznice ogledite, če je kaj sledí. Če ne boste nič opazili, pridite sem le nazaj. Jaz še vedno malo mislim, da jih ni, da sem samo enega slišal. Precej pridem nazaj, če ni nič in bom vam zaklical, vi pa meni."

Rekši izgine Štefe na dolenjo stran pota v hosti. Klopotajoče cokle so nekaj časa bile slišati, ko je mladeneč tekel čez suho berst in gosto germovje. Stari dervar pak jo je krenil po poti, od koder smo popred videli dva vojnika prijezditi. Tiho je stopal, držal sekiro pod pazho pripravljeno, oko pa mu je bilo daleč pred korakom ter je ogledalo varno in skerbno vsako germičje, vsako drevo; vsak ovinek. Pri najmanjšem oglasku je dedec postal in poslušal.

Zo pet je bilo vse tiho v samotnem gozdu. Le konj je oddaljen mirno travo mulil — nevedé, da mu gospodar v nesvesti in smerti blizo leži pod košatim drevesom, udarjen od hudobnega nehvaležneža; zdaj pa zdaj je bilo slišati dolgočasno berglezovo kljevanje po terdi hrastovi skorji, kteremu je odgovarjala v senčnatem višku samotna žolna s svojim otožnim gerlom. Ranjencu že ni več kri tekla iz rane. Ker se je bila s časom toliko senca zasukala, da je prišel ležeči na solnce, narejala se je po obleki in obličji ker vava sterjena skorja. Dolgo časa je bilo preteklo. Naposled je prišel stari dervar zopet nazaj. Toda po hitrejšem in brezskerbnejšem koraku soditi so bili vsi njegovi strahovi izginili, moral se je prepričati, da je bila njegova bojazen prazna, da Turkov ni čutiti in da je kak domačin pobil viteza. Pervo delo je bilo starcu, da je potegnil ranjenca zopet v senco, drugo pa, da mu je pregledal rano in opravek. Našel je pri njem mošnjo napolnjeno in iz tega je sklepal, da navaden razbojnik tu ni roke stegnil po njem. Videvši lepe denarje, je nehoté mislil na bogato plačilo za pogreb, če vitez umerje. Vendar si je izbil to iz glave in rekel: „Bog in sveta Barbara mi nakloni srečno zadujo uro! Do sivih lás sem pošteno živil sebe in svoje otroke, pred grobom me Bog varuj hudobnih željá. Svojemu bližnjemu ne bom smerti vošil. Pa je ta reč čudna ko pokresni sneg, da se tak korenjak ni nič branil, ker ima meč v nožni in nož za pasom in še v sedlu vem da tiči kaka tistih neznanih strelb, kakor jih je novejši svet iznašel, da nas Bog varuj groma in bliska! Še jaz, kakor sem jih sedemdeset, ne dal bi se vsaki šlevi potolči na travo. Ta se je pa enemu pustil meni in tebi nič mar, saj se vso pot samo dva konja sledita.“

Tako je starec govoril sam za sé in prinesel v svoji kapi, iz bukove gobe umetno raztegnjeni in izdelani, vode ter je močil in izpiral ranjencu sence

in rano. Vendar pri vsem svojem trudu se vitez ni dal obuditi. Edino znamenje, da je še življenje v njem, bilo je to, da se je semtertje lahko zganil in da je obledelo lice včasí nekaj zarudelo.

Zaslišijo se v tem trenutku koraki in razgovor dveh, ki sta se naglo bližala kraju. Po govorjenji in hoji spozna stari svojega sina in ko stopita dva moška na svitlo, vsklikne stari dervar vesel:

„Menda te je Bog prinesel, Čertek!“

„Kdo pak me bo nosil“ odgovori mož, kteremu je klik veljal. Bil je ta novi prišlec, Čertek, majhen možak, droben in suh. Male svitile oči so vedno namežikovale, kakor ne bi hotele videti gostih peg po gerbavem nabranem licu. Na glavi je imel iz lesičje kože nerodno skrojeno kučmo, ki je na levo uho visela. Spodej pod nogami si zastonj iskal obutala, Čertek je raji bosonog hodil. V desnici je na terti privezano nosil še kervavečo vidro in železen obroč s tremi ostrimi žebli. Težko bi bil današnji dan človek spoznal to okorno orodje za „lisico“ ali past, in vendar so kervave proge po obroču in zobéh bile očitna priča, da si Čertek s tim hitro mesá za v skledo dobi. Ob boku na desni strani je pol v usnjatih hlačah skrit tičal komolec dolg nož v nožnici tak, kakor so je slovenski kmetje po nekterih krajih zavoljo časti in za brambo nosili še pred tridesetimi leti.

„Ta je eden iz gospode, maček te potiplji, ko bi vedel, da je tako hudoben in nevošljiv ko naš lakomnik, le-tá iz grada, ne bi se ga doteknil,“ pravi Čertek videvši ranjenca. „Kaj hočemo ž njim početi? Merteve še ni, da bi ga pokopali. Pa tudi mislim, če ga jaz v roke vzamem, če mu izperem udarce ter ga namažem z lesičjo in polhovo mastjo pa s kakovo rožo, da mora potlej živeti, ko bi tudi silil v pekel, kamor bodo šli menda vsi gosposki ljudje, kteri menijo, da kmet ni človek.“

„Pusti zdaj svojo togoto nad gospodo; pomagaj, da moža domú spraviva, tu ne bo ležal. Morda bi bil še umerl tu v hosti, ko bi ga ne bila s Štefetom našla. Turkov ni nikjer čutiti,“ djal je dervar.

„Turkov ? kaj še! Kaj ne vesta, da so že včeraj povedali, kako so jih poterli naši in hervaški možjé? Jaz pravim, da jih ne bo več, in nikoli boljšega ko to, zakaj ti tatovi so še huji ko naši volkovi in naši gospodje, ki poštenemu človeku branijo žival loviti in pobijati, ktero je Bog ustvaril za potrebne ljudi, pa ni nič razsodil ni rekel, da jo sme samo grajščak jesti!“

„Jaz sem bil ves v strahu že blizo doma tekel, čeravno nisem verjel, kar so oče terdili. Za-se se nisem bal, naj bodo Turki domá ali tukaj, ali za mater in sestro! Dobro da sem vas dobil, Čertek! Ko bi vas ne bilo, letel bi bil do doma in še bi morda ne bil nič zvedel, ampak domače ljudi bi bil v nepotreben strah pripravil, govori Štefe, ki je bil med tem dva kola s tertami prevezal in zelenih vej počez prepel.“

„Vidva ves teden po gozdu rijeta in drevje spodjedata, zató pa ne vesta nič, kaj se okrog godi,“ pravi Čertek in tiplje ranjenca po glavi in po okervavljenih krajih života. „Jaz pravim, da ne bo umerl, valjal se bo pa valjal lep čas, predno bo na lastnih nogah stal. Pa ga nesimo v kočó, če je prav eden hudih gospodov, naj se okreva in naj spozna, da ima kmečki človek tako serce ko on, ali pa še boljše. Morda bom jaz tudi kedaj tako bolan ležal, da bo smert prežala na moje kosti in tačas mi bo tudi po vseči, če me bo kdo v posteljo zavlekel ali kapo z glave snel.“

„Bolnikom postreči in mertve pokopati je telesno dobro delo in Bog ga bo povernil“ pravi dervar.

Za tim poprimejo vsi trije možaki Rojarja in ga ženó na nosilnico, ki jo je bil Štefe izgotovil. Oče

in sin primeta vsak na enem koncu za kole, Čertek pa vjame konja in vsi trije odidejo z ranjencem in konjem po ozki komaj razločni stezi pod gostimi bukovimi vejami proti vodi navzdol.

III. V gradu.

Na nevisokem, okoli in okoli z zelenim poljem obmejenem hribcu je stal mali gradič Rojinje. Proti zahodu so ga varovali visoki skalnati skladi iz stvarnikove roke; na drugi strani pak, kjer se je laglje prišlo do zidanja, branil ga je globok prekop in visok zid. Posestva okrog ravno ni bilo veliko; vendar Rojarji so, kakor umni gospodarji in mirni gospodje, znali v tihih časih varčno in pametno živeti, in so si tako lepo premoženje v drugem blagu napravili. Male vasice okrog, ki so v Rojinji tlako delati imele, bile so zadovoljneje s svojo gospodo, ko kmetje mogočnih plemenitnikov. Zató je pa tudi marsiktera molitvica v poletnem večeru iz nizke kočice proti nebu puhtela, naj Bog srečno pripelje dobrega gospoda Rojarja in njegove hlapce, vaške mladenče, iz turške vojne.

Solnce je že na robu v zapadu stalo in zmerom večje in večje so naraščale sence sadnega drevja pod gradom. V prostorni izbi v zgornjem nadstropji je na oknu sloné v mislih vtopljena grajska gospa Rojarjeva v daljavo zerla. Bila je ženska kacih štiri in dvajset let stara, krasno oblečena in nenavadne telesne lepote. Njene oči so bile obrnjene proti gozdu, od koder je poglavitna pot peljala proti gradu. Nesterpljivo je vedno in v eno mér zerla tjekaj v daljavo. Morda je moža pričakovala? Težko, zakaj znano je bilo vsim, celó služabnikom, da se ne zmeni veliko za-nj. Ali težko je človeku videti v serce,

zató ni nobeden mogel vedeti, kaj je tedaj v sercu želela.

Za njo je na stoličku slonelo malo sedemletno deklice. Žalostno je pobešalo glavico in v vélikem modrem očescu se je bliščala tiha solza. Bila je to mala Anica, Rojarjeva hči iz pervega zakona. Večkrat je že dete prašalo svojo mačeho, kedaj pač pride ljubi oče domú. Ali mačeha, namesti da bi bila hčer tolažila, ni jej odgovarjala nič, ali pa jej osorno rekla: „Turki mu bodo glavo odsekali in morda ga ne bođe več.“ Da-si ravno deklica tega mačehi ni verjela, vendar je pustila svoje navadne igre pri miru in je tiho ihté sedela sredi sobe in morda nedolžno oko proti nebu obračala in molila, da bi res ne bilo, kar huda mati pripoveduje.

Zdajci zapazi mlada žena z okna posamnega jezdeca, prišlega iz gozda. V mraku ga od daleč ni mogla razločiti. Zdel se jej je velik, morda je mož njen, mislila je in prebledela. Ko pa je bliže pridirjal, spoznala je, da to ni Rojarjeva nespretna podoba; spoznala je — in oči so jej jele strastno sijati in nemirno se je stegovala čez okno —: to je Vilibald sam. Naglo je okno zaperla in skozi duri ven je letela po stopnicah doli na dvorišče. Malo dekle je mirno dalje sedelo in ni zapazilo ničesa, kar je mater tako čudovito genilo.

Na nagloma se zdaj po gradu raznese od ust do ust strašna novica, ktero je Vilibald prinesel, da je gospodar France Rojar od Turkov ubit na daljnem polji obležal. „Drugi dan po bitvi, sva se napotila domu“ — tako je pravil mladenec stermečim hlapcem — „in sva bila že dobro daleč od bojišča. Kar naji zajame velika tropa turških begunov, braniva se na vso moč, on pade jaz pa sem komaj ušel.“ In kako bi bilo mogoče, da bi ljudjé ne bili mladenču verjeli?

Le ena oseba v gradu ni verjela mladenčevi besedi, namreč žena Rojarjeva. Hinavsko se je sicer silila hudodelnica na jok, dokler so jo drugi ljudje videli; ko pa sta bila z Vilibaldom sama, obrisala je posiljene solze in prašala:

„Tedaj ga res ne bo več nazaj? Ali dobro veš, da je mertev?“

Glas se jej je pri tem vprašanji tresel in lepo lice je čisto izgubilo rudečo barvo, kajti vest jej je očitala njeno strašno krivdo. „Moj meč ti je priča, moja roka in moje okó, da ti ne bo nikdar več prišel živ v sobo.“

„Tvoj meč?“ povzame ženska in strah jej ude pretrese — „Kaj? ti vendar nisi z lastno roko — — —?“

„Z lastno roko,“ pravi mladeneč, kakor bi pravil kako navadno reč — „jaz sam sem ga moral usmertiti, ker se Turkom ni dal. Zares to ni bilo lahko delo in varno ne, pa storil sem vse zavoljo tebe in tvoje besede.“

„Nesrečnež! tega jaz nisem velela!“ — vsklikne ženska in pade na sedež ter pokrije blede lice; v vsej strahoti in grozovitosti jej stopi njena in nje-gova hudobija pred oči.

„Nisi velela? Kaj pak so pomenile besede, ktere si mi pri slovesu šepnila na uho? — Pridi sam domu! rekla si mi. Jaz sem zatajil se sam in človeško čut v sebi, da sem tvojo željo spolnil. Prišel sem sam domú, kakor si mi velela.“

„Preč, morivca te jaz nisem hotela! In zdaj še na mene odrivaš strašni greh!“

„Če si se greha bala, zakaj nisi moža ljubila, zakaj si meni obetala? Pač si neumna. Ali ni vse eno, ko bi ga bili Turki ubili ali če sem ga jaz enkrat udaril? Mertev bi bil tako ali tako. Zdaj ga ni, ne misli na-nj, ampak kar si želela in sem jaz želel, to se

zdej lahko spolni. Zdej se lahko vzameva. Svet mora verjeti, da je padel pod turško sabljo."

"Ali kaj, če pride na dan? Kaj, če ljudje izvedó, da si ti pobožnik?" pravi ona strahoma.

"To ni mogoče, žive duše ni bilo blizo. Drevje ne more govoriti, to je prazen strah," pravi Vilibald, a poznalo se je, da je bilo tudi njega groza te misli.

"Ali morda ga nisi do mertvega, o kaj bi bilo, ko bi bil ostal živ in prišel nazaj?" govori ona.

"Če ni iz kamna njegova glava, ne more se nikdar več vzdigniti. Ne straši se, ni treba misliti na to. Bode že vse prav in srečna bova živela brez njega. Ko bi ga ne bil, moral bi bil iti jaz in morda tudi ti po daljnem svetu za kruhom, zakaj vedel je vse, kaj je med nama. Po poti mi je prepovedal, kedaj več pred-te in v njegov dom stopiti. Tako vidiš, da sem to moral storiti v tvojo obrambo. Pred vsim svetom bi te bil v sram postavil," govoril je Vilibald.

Dokler ima človek kerščanske misli dobrega vedenja, dokler se ravna po pravilih in postavah, ki mu jih je Bog sam vcepil v njegovo natoro, in ne pozabi zlatih in blagih navkov, ktere je pobožna mati še v mlado serce vcepila: tako dolgo se varuje hudobije in se ustraši zlega nepoštenega namena; tako dolgo ne more zapopasti ni razumeti, kako morejo nekteri ljudje tako zatajiti vsako čut ljubezni do bližnjega in strah pred božjim maščevanjem, da grozovito krivico storé. Ali kedar se človek poželenju in strasti uda, postane gluh in slep. Potlej zatare tisti glas, ki mu veli: to je prav, in to ni prav, on ne posluša vesti, ne vidi smerti pred seboj, ne misli na posmertno življenje.

Le eno je, kar vidi, kar hoče doseči, in to je: svoje poželenje. In ako je strast dosegla najvišjo sto-

pinjo, ne mara potem za nobeno postavo, vsacega dovoljenega in krivičnega pripomočka se poprime, da vse zavére in zadrege premaga in pride do svojega namena. Lehko se taki ljudje začasno utolažijo in si za nekoliko časa upokojé vest, toda Bog je naredil, da imajo vednega sodnika sami v sebi, da jim vest nikdar popolnoma ne zaspí.

Tako sta se tudi naša dva mlada človeka kmalo znala utolažiti in sta si celo upanje delala, da bosta srečno živela.

Čudno se je sicer Rojarjevim hlapcem zdelo, ko so iz boja prišli, in niso našli gospodarja že doma. Vendar se jim je lahko mogoče videlo, da je derhal raztepenih Turkov udarila na dva samotna vojaka in jim ljubega gospoda usmertil. In tako ni nihče slutil v nebo vpíjoče krivice in hudobije.

Čez nekaj tednov je bilo v okolici slišati, da Rojarjeva vdova posebno rada vidi rejenca svojega prejšnjega moža in da ga misli v zakon vzeti. In ker se je mladi človek znal prilizniti in prikupiti ljudém, niso imeli nič zoper to govoriti; veliko jih je bilo celó, ki so mladenču privoščili to navidezno srečo, ker so ga imeli za poštenega, nič napčnega človeka. Samo nekaj je bilo, kar ljudém ni bilo všeč, in česar marsikdo ni verjel, namreč pravljica, da nova dva zaročenca ne moreta videti hčerke Rojarjeve, male Anice.

To ubogo deklice res ni imelo nobene vesele ure več, ko je slišalo, da očeta ne bode domú, da je umerl v daljnem kraju. Saj po materni smerti ni imelo nobenega človeka, do kterega bi se bilo z zaupljivo ljubeznijo obrnilo; le oče ga je ljubil ko svoje oko, mačeha se ni že popred za otroka veliko zmenila. Zdaj ko so se okolnosti tako premenile, bila je deklica popolnoma zapuščena. Nihče ni vprašal za njo, nihče jej ni brisal nedolžne solze z mladega lica, celo stara pésterna je morala svoja kopita

pobrati in iti iz grajščine, ker se je prederznila pritožiti se pri gospej, da je otroku slabo, in da ne bode dolgo živele, če se bo tako malomarno ravnalo z njim. Od dne do dne so bolj ginile rudeče rožice z dekličinih lic, tako da je stari služabnik Jernej, kteremu se je Anica smilila, dostikrat z glavo majal in nevoljen nekterim svojim tovaršem pravil, da današnji dan ljudje nimajo nič serca in da če bo tako šlo, mora nazadnje uboga zapuščena in zametovana hči ranjcega gospoda še konec vzeti.

„E da bi bil ranjki gospod tako vedel, da se bo po njegovi smerti otroku tako slabo godilo, nikdar se ne bi bil dal Turkom ubiti, ampak če jih je trideset nad-enj prišlo, bil bi jih rajši edeu in trideset potepel in pognal“, rekel je stari Jernej Tonetu svojemu prijatelju na uho.

„Menim!“ — odgovori Tone. „Ali bi bil pa doma ostal. Pa kaj čemo, človek ne vé, kje ga nesreča čaka in ne more drugim v serca gledati. Kdo bi bil pred letom mislil, da je ta Vilibald tako nehvaležen, kakor se zdaj kaže proti dekliču, ki je dobro in tiho ko angel iz neba.“

„Kdo mislil!“ je šepetal Jernej. „Povém ti Tone, da jaz nisem samo mislil, ampak sem tudi vedel. Jaz sem že terd in star in na pol berljav, pa sem vendar na pol izvohal, da sta z gospó več ko je prav.“

„Zakaj pa nisi gospodu povedal, morda bi bil doma ostal?“

„Saj sem ga opomnil, ravno predno je napravljaj se na vojsko. Pa meniš, da je verjel, prav nič ti pravim. Beži čenča beži, tako mi je djaj in na vse to sem jaz čenča ostal — res je tako,“ pravi Jernej žalosten.

„E saj je Bog še živ!“ pristavi Tone.

„In pravijo, da je Bog oče sirot, kar je tudi res. Zatorej bo že on vse na prave kolovozne zapeljal,“ priterdi Jernej.

„Midva morda že popred umerjeva, predno tega dočakava, zakaj na koncu sva.“

„Umerl bom umerl, morda pred ko mislim“ priterdi Jernej, „ali vodo jim bom še pred smertjo skalil. Le meni verjemi, ta naš mladi gospod se zna res dobro ljudem pridobriti, pa ni za pol polovičarja prida na njem. Star sem in ljudi poznam in vem, da — samo tebi povem to besedo — on bi najrajši videl, da bi Anica umerla, da bi potem on imel vse in babnica — Bog mi greh odpusti, da svojo gospodinjjo na tihem tako imenujem. Ali jaz jima bom vodo skalil. O božiču grem preč. Še vem, kje je Rojarjeva rodovina v četrtem kolenu ranjcemu gospodu žlahta. Tje bom šel in bom vse povedal, kako svet pelja in misli. Ko bi imel do konca sveta noge vleči, tako bom šel, boš že videl. —“

„Ti si že mož!“ — pravi Tone, „prav imaš, naj še svet vé, kar midva veva. Kedar pojdeš, bodem jaz dal za verč vina, da ga bova za popotnico izpila.“

Tako sta stara dva poštenjaka ugibovala in sta se razšla vsak po svojem opravku.

IV. V koči pri Kolpi.

Poletje je bilo preteklo. Hladni dnevi so pregnali vročino pesjih dni in merzla burja je piskala okrog nizkih streh po slovenski deželi. Kmet je bojé se zime in snega zadnje poljske pridelke v shrambe pospravljajl in proti mraku že rad v gorko zakurjeno izbo zahajal.

Blizo Kolpe je samotno stala kočica našega dervarja. Na nerodnih, pol obtesanih brunih in bornem skladi, kakor tudi na luknjati slamnati strehi se je videlo, da so bili stanovavci tega pohištva že iz starodavnosti ubogi nepremožni ljudje, ki od roda do roda niso družega Boga prosili kakor: „daj nam vsakdanji kruh, za drugo bomo že poterpeli in prebili do smerti.“ Konci hiše je bil prislonjen, s protjem opleten hlev, v katerem je stala marogasta stara krava in nekaj koz, nad njim pak je bil oder obilo z mervo natlačen, in to je bilo vse blago revne družine.

Hišica je stala na jako prijetnem kraju. Za herbom so se dvigale visoke skale in verh njih se je začel prostorni gozd, v katerem so že od njega dni očetje iz kočice pri Kolpi za tri ure oddaljeni grad derva sekali in za to delo nekaj meric žita in družega živeža dobivali. Pred kočico pak in na obe plati se je razgrinjala lepa tratina do vode. To je bilo dervarjevo polje in travnik in pašnik.

Solnce je bilo že nizko in zapadni gozd je čedalje bolj zasenčeval zeleno tratino in skalovito pobrežje.

Pred dervarjevo kočico je na leseni klopici sedel velik mož, kteremu se je že na lepi obleki poznalo, da ni gospodar te borne bajte. Bil je v lice bled in zelo shujšan, očitno znamenje, da je ravno od dolge bolezni vstal. Prek čela je bil obvezan s tenko ruto in čez persi je skerbno zategoval velik plašč, da bi se zavaroval večernemu hladu in lehk, pa precej merzli sapi. Pred njim se je v travi pasel velikanski konj, kterega je mož z nekim dopadenjem gledal, kako hiti muliti na pol ovenelo travo.

Bralec je morda že uganil, da to ni nihče drugi, ko France Rojar, gospod iz Rojinj.

Po dolgi bolezni je vitez danes v prvo iz ubožne postelje vstal. Vsi so terdili, da bode umerl na svojih

ranah in merzlični bolezni, ktera se ga je bila zavoljo preobilega odteka kervi polotila; le stari sosed Čertek je na svoje polšje, lesičje in druge masti in svoje rože, s katerimi je bolnika zdravil, tolikanj zaupal, da je vedno pričal, pred ko zima pride, bode šel tuji gospod že lahko domú. In kakor vidimo, stari se ni zmotil. Poslednjih štirnajst dni ga celo več ni bilo k bolniku, ko je videl, da ni nevarnosti več in da ga bode natora sama popolnoma zacelila in ozdravila.

Kakor vsak novo ozdravljeni človek, tako je tudi Rojar z veseljem, kakor v novič rojen ogledoval nebo in živahno okolico, vendar so to veselje kalile druge misli, ki so mu nehoté in vedno silile v glavo. Mislil je na dom, na ženo, na otroka in — morda na svojega pobojnika. Ni si še zdaj mogel popolnoma razjasniti, kaj je pač moglo nekđaj tako dobrega mladenčča, ki se mu je imel za toliko zahvaliti, kaj ga je moglo napeljati v tako strašno hudodelstvo. Mislil si je vsakoverstne reči, našel je tudi pravi vzrok, pa zopet si je vse overgel, in jel je dvomiti, če je vse res, kar je doživel in skoro je menil, da vse to je le sanje, da kaj enacega ni mogoče v človeškem življenji.

„Ali se ne boste prehladili, gospod?“ — S tem ogovorom zbudi Reza, mlada lepa deklica, dervarjeva hči. Rojarja iz grenkobnih njegovih spominov in iz premišljevanja. — „Ali bi ne bilo bolje, da bi šli na gorko, zunaj je hladno.“

Gospodu se je blede lice nekaj razjasnilo; zakaj dekle se mu je bilo zelo prikupilo s svojo ljubeznijo in pripravnostjo, ktero je v postrežbi skozi celo dolgo bolezen lahko videl. Ta nova skerbljivost ga je genila in djal je:

„Ne, ljuba deklica, hlad mi dobro dene. Vsedi se tukaj k meni, mati bo že sama večerjo skuhala, pa mi kaj povej.“

Dekle je zarudelo, približalo se, pa ni vedelo, ali bi bilo prav ali ne, vsesti se k visocemu gospodu.

„Kaj boš rajša storila,“ praša jo vitez na dalje „ali se boš tukaj doma možila ali pojdeš z menoj k moji hčeri v moj grad?“

Deklica ni vedela, kaj bi rekla, naposled pak je djala: „Saj nam niste še povedali, da imate hčer.“ Da-si ravno je namreč Rojar štiri mesce bolan ležal v dervarjevi hišici, vendar ljudje niso izvedeli, ne kdo ne od kod je, celo ne kdo ga je pobil. Nekoliko si niso upali opráševati, z druge plati pa gospod ni hotel rad razkladati na zvedave besede in vselej govorico zasaknil, če je kdo o tem začel besediti.

„Pač imam hčerko, dobrega serca je kakor ti, in če jej bodem povedal, da si mi ti v moji bolezni stregla, tako te bode rada imela,“ reče Rojar in pol glasno vzdihne.

„Ali je toliko stara, ko jaz?“ praša deklica, ki jo je neko veselje obšlo, če je mislila, kako lepo se mora v gradu živeti.

„Mlajša je ko ti, še pol otrok.“

„Ah, kako se boste z materjo veselile, ko pridete zdravi domú,“ reče deklica pa pri tej priči se ustraši in kesa, da je to izrekla, kajti gospodov obraz zatemni in obervi se čudno zvrlečejo na čelu. Rojarju je morda pri dekličinih besedah na misel prišlo, kaj bo našel, ko pride domú; morda je mislil, kako strahovito se bode maščeval nad svojim pobožnikom; dekle pak je mislilo, da je gospoda razžalila, ker je rekla njegove hčere materi, „mati“ in ne „gospa“ kakor bi se, po njeni previdnosti, reči moralo. Vsa v zadregi je ravno mislila, kako bi svojo namišljeno nerodnost poravnala, ko gospod sam spregovori in praša:

„Kdo je le-uni tam v čolnu?“

Po Kolpi je majhen čolnič plaval in v njem je stal majhen mož, ki se v mraku ni dal razločiti ni poznati.

„Oj to je gotovo stric Čertek“ vskliknilo je dekle. Ko je čolnič bliže in bliže dohajal in se je na ugibih veslačevih poznala mala suha podoba Čertkovega strica, videla je dervarjeva Reza, da še dva druga moška v čolnu sedita, ktera je lahko poznala, da sta oče in brat Štefe.

„Kako je to, da tega moža, ki mu Čertek praviš, že tako dolgo blizo ni bilo?“ praša Rojar.

„On po svetu gre vsako jesen“, pravi Reza. „Ljudje ga daleč po deželi poznajo in pravijo, da vse vé, kaj za to in to bolezen pomaga. Vselej pri- nesene veliko denarja domú, in vé veliko povedati, kaj in kako se po družih krajih godí.“

Med tem so bili možaki iz čolna na trato stopili. Čertek je privezal svoj čolniček, in ker je Rojarja v večernem hladu neki mraz pretresel, šel je v kočó, kamor so šli tudi drugi za njim.

Kmaló je sedela vsa družčina, Rojar, dervar. Čertek, je jel praviti, kako je s culo na rami in pa- lico v roci potoval po bližnjih in daljnih krajih so- seščine, koliko je v tej in uni kerčmi svojih zdravil prodal, kako ga ljudje povsod radi vidijo, kako je nekemu grajščaku, ki ga je ravno lansko leto hotel kakor goljufa in sleparja zapreti, letos lepega konja ozdravil in mu tako „prav pod nos dal,“ itd.

„Pa tudi lepo svatovščino sem videl!“ djál je Čertek, ko je že močno vse povedal.

„Kakošna je bila?“ praša ga stari sosed.

„Le počakajte, vso pravljico bom vam povedal, kakor sem jo slišal,“ pripoveduje Čertek. — „Neki kranjski gospod, precej daleč od nas — jaz bi vam lahko z imenom povedal njegovo grajščino, po saj ne veste kje je — ta je bil tako pameten, da se

je šel v drugič ženit, čeravno je bil, kakor se govori, že postaren. Vzel si je še celó mlado ženo in ni mislil, kaj pravi govorica, da staro in mlado ne gre v eno mavho. Žena ga ni marala dosti in ko je turški boj vstal to poletje, silila ga je nad Turka, češ, naj stari ostane na bojišču. In res je bil gospod že spet tako pameten, da je ženico ubogal in nad Turka šel. Kakor se je že nekteremu poštenemu človeku primerilo, tako tudi njega ni bilo več nazaj. V boji je starček tako mahal in tolkel okrog sebe, da je smert steknil. Turek ga je prebodel čez trebuh čez in čez, da ni nikdar več dihnil. No, to se je doma povedalo in babnici je bilo prav po vseči in vzela je precej družega. Kaj menite kogá? Rōjenca svojega moža. Berž čez nekaj mescev je prišel duhoven oče menih iz nekega kloštra in ju je poročil. Jaz sem bil ravno na poroko naletel.“

Rojar, ki popred ni poslušal veliko Čertkovega pripovedovanja, ampak po svoji navadi zamišljen sedel, vzdignil je pri tej poslednji pripovedi glavo in vedno bledeje je postajalo njegovo lice, vedno živahnje so se mu svetile oči.

„Kje je bilo to?“ prašal je s tacim glasom, da so ga vsi preplašeni pogledali:

„Saj res“ pravi Čertek, — „vi boste morda vedeli za kraj, če ste že dosti hodili po deželi. Na Rojinji se pravi gradu.“

Vitez pokrije z dlanjo obraz in se nasloni na mizo. Bilo je mu hujše in teže kakor tačas, ko ga je potuhnjeni morivec mahnil po glavi. Kri mu je vrela po glavi in globoko je vzdihnil, kakor bi umiral. Čertku, ki je hotel na dolgo in dobro popisovati kako je bilo ženitvanje, zastala je beseda v goltancu in ustrašeni so domači praševali gospoda, ali mu je slabše, in mu razne svete dajali.

Toda to ni dolgo terpelo. Rojar se ohrabri, vstane, gre dvakrat po izbi gori in doli, postoji naposled in reče: „Jutri zjutraj grem.“

Zastonj je bilo, da je Čertek z glavo majal in djal: „Če greste že zdaj na pot, poverne se vam bolezen; zastonj da so ga pošteni drevarjevi ljudje strahoma prosili, naj ostane še ene dni, da se okrepi. Vsega tega gospod ni poslušal, ostal je pri besedi, da drugo jutro odjezdi; pristavil je samo to, da ga Štefe spremlja, kar sta tudi oče in mati privolila, čeravno se nista rada ločila od sina, ki jima je bil podpora na starost. Vitez jim je obljubil, da bodo ali vsi lahko prišli za Štefetom, ali pa da pride ta nazaj, ako jim ne bi dopadlo seliti se na njegovo lastnijo, kjer jim bode življenje lažje in brezskerbneje. Tisto ponudbo je storil tudi Čertku. Staremu lovcu so prišle solze v oči, vendar zmajal je z glavo in djal: „Misli sem včas, da so vsa gospoda brez serca; vi ste pa dobri, kakor zdaj vidim. Ali jaz bi najrajši tu pri svoji vodi umerl in si ne želim z vami. Obiskal vas bom, obiskal, če mi poveste, kje je vaš grad. Bog vam daj še dolgo zdravje in srečo.“ Čertek ni hotel nobenega denarja od viteza vzeti, rekel je: „Kedar mi ga bo treba, tačas po-nj pridem.“

Rojar je ležal poslednjo noč v gostoljubni priprosti koči, ki ga je smerti otela; toda spati ni mogel. Misli na dom, na reči, ki so se po Čertkovih besedah tam prigodile, podile so mu spanec z oči.

Drugo jutro se je poslovil od priprostih priljubljenih mu ljudi in je odpotoval na konji; Štefe ga je spremljal peš vstric njega hodé.

V. Čuden dogodek na Rojinji.

Na gradu Rojinji se je bila res tista prememba prigodila, katero je Čertek na svojem potovanju slišal. Vilibald je bil vzel vdovo ali bolj prav ženo Rojarjevo, katerega so imeli vsi za mrtvega. Dosegla sta bila ta dva človeka zverho svojih naklepov; vendar tega pravljica ne vé povedati, ali sta bila v resnici srečna in zadovoljna. Lehko si je misliti in berž ko ne bi se človek ne motil, če bi rekel, da jima je v najlepših urah prišel mertev gospod kakor strašilo pred oči in spomin njunega medsebnega hudo delstva jima pač ni mogel delati lehkega spanca.

Bilo je kaka dva dni po prigodku, ki smo ga v prejšnjem odstavku povedali, ko se je nekaj v Rojinji primerilo, česar ni bilo vsak dan slišati. Male Anice je namreč nanagloma v gradu zmanjkalo. Nihče ni mogel vedeti in misliti, kam bi bila mogla še otroška deklica na tako mrazen dan, ko je začela jesenska burja celó sneg nametavati, sama pobegniti.

Stari služabniki, ki so se prejšnjega gospoda še vedno hvaležno spominjali, inzavoljo tega ubogo, zdaj toliko zapuščeno deklico milovali, jeli so zdaj vedno očitneje godernjati in so se tim bolj jezili, ker ni hotel ni gospod ni gospá nikamor poslati otroka iskat, ampak sta oba maloktero govorila o tem, kakor ne bi bilo nič posebnega, in če se je že kateri zmenil o tem, grozil se je kaznovati deklico, kedar pride domú.

Po poldne tistega dne je še le hlapec Jernej, ki ni imel od straha ni mirú ne počitka in je verlo rentočil na gospodo, od stare dekle izvedel, da je Anica poslednje dni vedno jokaje govorila od očeta, ter da jej je pravila, kakó se jej je že večkrat se-

njalo, da je očeta v hosti srečala. Starka je potem, da bi ubogo deklico utolažila, vedeževala iz teh sanj, da oče najberž ni umerl, ampak da so ga Turki vjeli in da bo nazaj prišel. Iz vsega tega je Jernej po svojem natornem razumu sodil in ugibal, da je najberž neumno dete šlo res tje očeta iskat, kjer ga je v sanjah videlo.

Ko je Jernej ravno take sklepe delal in na dvorišču svojim tovaršem razkladal, prišel je novi gospodar Vilibald skozi vrata. Jernej stopi torej pred-enj in ga vpraša, ali ne bi bilo dobro, da bi kaka dva malo šla po okolici pogledat.

„Ni potreba,“ odgovori gospod, „saj ni dve leti staro. Kedar jo bo zeblo, bode že prišla domú; saj vé, od kod je šla. Ali nimaš družega dela?“

To se je staremu služabniku vendar preveč zdelo; zavnelo mu je kri in djal je:

„Jaz in mi vsi ne vemo za boljše delo, kakor da poiščemo hčer našega ranjcega gospoda. Njen je grad in mi vsi.“

Vilibald je svitlo in ježno pogledal starca. Ko bi bil ta sam, čutil bi bil morda njegovo jezo. Ali zdaj je gospod videl samo temne in serdite poglede svojih hlapcev, premagal je za zdaj serd in djal:

„Pojdi, kamor hočeš, s teboj tako ni veliko opraviti, če si doma ali te ni. Ne maram, če te ni več.“

„Od svojih mladih kolen sem bil v tem gradu“ pravi Jernej. „Poprejšnji gospod je bil tak, da ga ne bo več enacega na Rojinji, pa me je rad imel. Če me vi drugačnega najdete, bodem pa šel, popred moram pa še otroka najti. Dajte nam tri konje, jaz sem star in Tone in Verban, ne moremo hoditi, posebno pa ker se mudi. Dekle bo zmerznilo in vi boste vse na vesti imeli — ne jaz.“

„Ti pes, tako se govori z menoj, poberi se mi za vselej! Čakaj, ti bom že dal konja,“ rujoval je

serdit mladi gospodar in potegnil bodalo; toda trije koreniti hlapci so molčé pa s svitlimi očmi stopili pred Jerneja.

Razkačen je odšel gospodar v grad in zažugal hlapcem: „Jaz bom vam že posvetil.“

„Zdaj gremo službe iskat,“ reče eden upornežev.

„Popred pa še otroka ranjcega gospoda,“ pravi Jernej.

„Če se popred poberemo od tega volka, bolje je,“ pristavi tretji.

„Jaz tudi mislim, da te ne bo pozabil, in verjemite mi, med našimi tovarši bo ljudi dobil, ki nam pojdejo za kožo,“ pravi Verban.

„Nič se na bojte“ reče Jernej. „Še je dosti poštenih gospodov, službe se ne manjka. Naš volk ima pa tudi dan na dan menj prijatlov. Saj nismo nič storili. Le vkup deržimo, pa se bo nas bolj bal, ko mi njega.“

Še tisti večer je potem tropica hlapcev zapustila Vilibaldovo službo in stanovanje.

Ko se je popolnoma zmračilo, ponehala je burja; ali sneg je zmerom gosteje letel z neba in za pol komolca na debelo ga je napadlo. Tudi je bilo precej hladno pod milim nebom, in vsakdo se je najrajši že v gorko izbo pomeknil in vsedel se blizo zakurjene peči.

Pravljica nam je čudovit obraz iz te noči ohranila. Pravijo, da je v gozdu, malo oddaljena od poglobitnega pota, stala samotna smreka. Sneg, ki je bil pregernil že povsod svojo odejo, ostajal in obešal se je v debelih plahtah po gostih zelenih vejah in je tako suho nepokrito zemljo puščal ob deblu okrog smreke. Na mahu pod smreko pak je čepela uboga deklica še otročjih let, grajska hči. Solze so jej bile zmočile lice in lahko obleko; vendar ko je noč razgrinjala če dalje bolj črna krila, ni moglo révišče

že več jokati, le zdaj pa zdaj je zaihtelo, s slabim glasom ljudi klicalo, zlasti očeta. Mlade ročice so vedno bolj plave prihajale in tresla se je vsa od mraza ko šiba na vodi. Vendar nihče ni odgovoril na otročji klic, vse je bilo tiho; le lahko šumenje na suho listnato germovje padajočega snega, lajanje izpod skale prišedše lesice v daljavi in grozovito tuljenje ponočnega volka se je zdaj tu zdaj tam oglašalo v smertni strah ubogemu otroku.

Ravno zdaj bi bil človek skozi redko germovje in drevje zapazil v nočnem mraku dve črni podobi, ki ste se vedno bolj bližali kraju. Smreka ni stala več ko za dober streljaj od pota navzgor. Bila sta dva popotnika, eden na konji, drugi peš. Konj je gazil sneg v celo in spehan je koracal drugi po konjskih stopinjah. Oba sta bila zavita in zavarovana pred mrazom: jezdec v velik plašč, ki je še pol konja pokrival, pešec pa v veliko plahto, ki mu je segala do pet.

„Če si truden, vsedi se na konja za menoj!“ pravi jezdec in ustavi konja.

„Ne grem na konja, gospod!“ odgovori uni „saj sem vam že djal, da nisem vajen na konji sedeti, bolj brez skerbi stopam z lastnimi nogami. Sneg je tudi čedalje večji; ko bi obá na konji sedela, ne bo mogel gaziti in še v kake zamete vas potem zanesse. Le jezдите sami, jaz nisem truden.“

Pomikala sta se potlej počasi naprej. Že sta šla mimo velike smreke in nobenega glasú nista slišala, bodi-si da sta si bila preveč ušesa s plašči zadelala, ali pa da je bil otrok v dve gubi zlezal in od zmerzovanja in straha nesvesten. Ali komaj sta bila štirideset korakov dalje prišla, ko jezdec obderži konja in praša tovarša:

„Ali nisi nič slišal?“

„Slišal sem, to je mlada lesica,“ pravi mlajši tovarš šepetaje. Poznalo se je pa na glasu, da sam ne verjame lastni besedi. Štefe — kajti on je bil in Rojar

— je dosti slišal od Čertka in svoje matere o divjem možu, kako ljudi straši in celó zapelje na napečno pot, zató ga je bilo verlo strah.

„Meni se je zdelo, da čujem otroški jok,“ pravi Rojar in posluša.

Vse je bilo tiho.

„Kako bo otrok v gozd prišel, gospod! Jaz vem, da mlada lesica ali divji maček včasih ravno tako vpije ko majhen otrok.“

Zatim sta šla dalje. Čez nekaj časa praša Štefe: „Gospod! ali bova šla še daleč po hosti. Volkov je dosti in če vašega konja začutijo, imava še veliko sitnost.“

„Nič se ne boj, čez pol ure sva v kerčmi.“

„O jaz se ne bojim za sé. Ali vi ste še bolehní in mraz bi vam utegnîl škodovati.“

Čez četert ure hodá sta prišla na plano. Raztezalo se je ravno polje z hribci in griči pred njima; toda ločiti se ni dalo družega, kakor tam pa tam v daljavi kaka berleča lučica iz tihe hišice kmečkega gospodarja.

Rojar je nekoliko postal in razbiral bliščeče luči. Sneg je bil zopet malo jenjal. Lehko je ubral, kje stoji njegov grad; toda niso ga obhajala tista čutila, ki milo pretresó človeka, kateri po dolgem bivanji med tujim svetom in tujimi ljudmi zopet od daleč zagleda mili domači kraj, svojo rojstno hišo, prebivališče ljubih svojih. Zapustil je bil Rojar tam ženo in milega otroka, in zdaj je vedel, da žena je drugemu roko dala v zakon, drugemu in sicer hudodelcu.

In kaj je ž njegovim otrokom? Bog je vedel, oče ne!

VI. Gospodar in hlapci.

Dobre pol ure od Rojinja je na samoti stala hiša, več poslopje kakor so bila kmečka sploh, toda ne veliko lepše. Kajti samo spodnji del hiše, to je podlaga, bila je zidana, drugo pa je bilo leseno. Ker je stala tik pri poglavitnem potu, imeli so lastniki kerčmo in so si bili pri tem s časom tako opomogli, da so se oprostili vsakoršne posebne podložnosti grajščakom in zdanja kerčmarica, Mica Troblovka, je kaj rada povdarjala, da je sama svoja in da že ranjcemu njenemu ni bilo treba ni plačevati ni tlačaniti na Rojinji, kakor so njeni sosedge v o- bližji morali.

Luč, ki je skozi nizka okna bliščela, in ravs več glasov, ki je bil iz hiše slišati, oznanjal je našima popotnikoma, da je še nekaj ljudi pri vinu. Štefe poterka na vrata in kmalo je bila luč v veži videti, zapah se je odrinil in kerčmaričin odraščeni sin je popotnika poprašal, ali gresta v hišo in ali naj konja v hlev postavi.

Ko sta neznana moža v hišo stopila in sneg s sebe stresla, utihnili so možakarji pivci okrog omizja in gledali, kdo sta. Mlajši jim je bil čisto neznan, starejši pak je bil tako v plašč zavit, da se mu ni dalo v oči videti. In ker sta se vsedla blizo kurjene peči, kjer je bilo na pol tema, niso se več za nju brigali, čeravno se je nekterim zdevalo, da mora biti le-uni v plašču več ko navaden človek.

„Merzlo je zunaj,“ reče rejena kerčmarica Troblovka, potem ko je nanesla novemu gostu in njegove- mu tovaršu pijače in nekaj za večerjo preskerbela.

„Merzlo“ odgovori Rojar na kratko.

„Debel sneg bo zapadel,“ govori ženska dalje, ki bi bila zvedava in radovedna kakor vse babnice

prav rada počasi izvedela in izprašala, kdo je ta gospod, kaj hodi in kam. Zató je tudi še eno leščerbo prižgala in na mizo postavila. Toda Rojar ni bil pri volji govoriti in tudi ni hotel, da bi ga bila kerčmarica, kateri je bil pred dobro znan, zdaj spoznala. Odrinil je torej luč na drugi konec mize in se je zopet zaval, čeravno ni bilo merzlo. Kerčmarica je kmalo sprevidela, da se gospod noče podati v pogovor; zató je šla k drugi mizi, kjer so bili prejšni pivci že spet v živem posvetovanji.

Bili so ti pivci štirje možjé in Rojar je čudé se spoznal tri hlapce iz njegove grajščine. Čudil se je, da so bili ravno taki, ktere je on posebno rad imel zavoljo tega, ker niso veliko zahajali okrog; čudil se je pa še bolj, ker je videl velike navezane cule na klopi, kar je menda pomenilo, da so službo popustili. To mu je poterdil tudi ves pogovor, ki so ga le-ti imeli.

„E saj je Bog še živ, pravim jaz,“ govori starejši.

„To je vse prav in res, Tone!“ oglasí se drugi „ali jaz pravim: Bog bo že eno napravil; jaz in ti in mi vsi si pa moramo zdaj tudi sami pomagati, da si službe dobomo.“

„Kaj bi zdaj to mislil!“ reče tretji „zdaj pij, tebi stoji. Jutri vstanemo pa jo mahujemo kam.“

„Bog daj, da bi tacega gospodarja zalotili, kakor je bil ranjek stari.“

„On je bil zmerom pameten, samo trikrat ne. Pa naj mi kdo reče, da ni taka,“ pravi drugi.

„Jaz pravim, da ni res. Rojar je bil mož nikoli brezumen, zmerom pameten in dober in pošten. Ta golobrađa šleva ni vreden, da bi na gnoji ležal, ktereга Rojarjevi konji naredé. Zmerom pameten je bil,“ vpije Tone, ktereга je bilo vino že razgreló.

„Trikrat ni bil pameten,“ terdi uni s krikom in vikom. „Le poslušaj ti mene. Na prvo ni bil pa-

meten, ko je to babo vzel. Ona ni bila za-nj, pa je preč. Drugič je bil več ko neumen, ki si je v hiši gada izredil, tega Vilibalda — ko bi sem prišel, berž ga počim za uho, če me prav zapró —, tretjič je bil pa še najbolj neumen tačas, ko se je ubiti dal Turkom, kakor tudi Jernej pravi.“

„Če pa tako misliš pa dobro govoriš“ pravi Tone. — „E Bog te! gospod Rojar poprejšnji je bil ves drugi. Naj bi se mu bil kdo tako postavil, ko smo se mu mi danes, ko je hotel Jerneja udrihati, nikdar bi ne bil današnji večer tako le pil tù, ko mi zdaj.“

„Šleva je šleva!“ reče četerti.

„Ali zakaj je šleva? Zakaj si ne upa nič storiti? Zató ker mu vest pravi, da ni nič vreden. Ko bi bil danes vedel, da ima on pravico na jeziku in v djanji, bil bi že drugače na noge stopil.“

Tako ga je pa grizlo, češ, saj bi res moral storiti, kar Jernej pravi. Pa štel je ta potuha še druge reči zraven, to si že mislite“.

Tako je govoril Tone in poklical še en verč vina.

Tuji gospod pri mizi tik peči je pri tem razgovoru dva pota tako vzdihnil, da ga je kerčmarica gledala in prašati hotela, ali je bolen ali kaj. Ker je slonel tih ob mizi, ter ni ne na pijači niti jedi veliko škode storil, poterjalo jo je še bolj, da mora biti bolen. Toda nadlegovati se ga ni upala in čakala je rajša, da bo kaj zapovedal. Bralec lahko razume, da je imel Rojar vzrok, zakaj je sedel otožen, pobit in potert.

Ganilo ga je v njegovi žalosti samo to, ker je videl, da je pri svojih ljudéh še v dobrem spominu. Več ko enkrat ga je bila volja vstati in stopiti med hlapce; ali vselej ga je nek premislek odvrčal, bodi-si da je hotel več izvedeti popred, ali da je imel vse drugače načertano, kako bo delal, ali pa da se je bal, če ga bodo hlapci spoznali ali ne, ker je bil

od zadnje bolezní še shujšan in so bili preveč v veri, da je mertev.

„Kje je neki Jernej tako dolgo?“ pravi zopet Tone.

„Išče menda, pa po noči ne bo nič našel“ reče drugi.

„Saj jaz pravim, to vse je čudno, da se tako mlado zaletí; ali tako nevarno in grozovito vendar še ni, kakor si Jernej misli. Meni bi bilo tudi žal, ko bi se izgubilo, saj sem imel punčeta še sam zares rad. Ali jaz pravim, da ni mogoče, da bi se izgubilo. Kje v kakovi hiši tičí, pri kakem kmetu. Saj doma revici ni bilo prebiti. To so volcjé, to niso ljudjé. Tako jo gledajo, ko bi bila z materjo priberačila.“

„Revica!“ — pravi kerčmarica — „Meni se smili. Res ne more biti otroku domá dobro, da se v tacem vremenu od hiše spustí! Jaz ne vem, če ti ljudje mislijo kaj na Boga in na poslednjo sodbo ali nič.“

„To jima še na misel ne pride; ti pa jaz bova na sodbi, ona dva ne, tako si menda ta potuha in hudoba misli.“

„Otroče je bilo menda na pol že z uma,“ pravi kerčmarica dalje.

„Kaj bi ne bilo! Saj je malo revico ona tako pogledovala, kakor bi imela hude oči, on pa še gerše. Otrok pa tega vaje ni bil, dokler je bil prejšnji gospod Rojar živ in zdrav domá.“

Rojar vsega tega govora v svojem zamišljenji ni poslušal, še le ko je slišal, da zopet njegovo ime imenujejo, povzdignil je v drugič glavo in poslušal. Toda zdajci so zašli na druge menj važne pomenke, pri katerih so počasi za verstjo po klopéh polegli in pospali tako, da je na zadnje sam Tone ostal, ki je kerčmarici zdaj to, zdaj to razkladal. Tudi vitezov spremljevalec Štefe se je bil utrujen dolgega pota zleknil po klopi. Kerčmarici se je menda že pozno in svečave škoda zdelo, kajti opomnila je viteza, da se lahko vleže, kedar hoče na posteljo, ktero mu je bila tik

peči vkup znesla. Tudi starega hlapca Toneta, ki je še vedno znal kaj novega povedati, ni več tako rada poslušala in z večkratnim zdehanjem htela naznaniti, da sinoči ni dosti spala in da se olje ne dobó zastonj. Pa kakor se je videlo, naša dva gosta nista bila s kerčmarico enacih misli, niti zaradi spanca in njegove potrebe, niti zastran draginje borne svečave; kajti tuji gospod je kakor vkljubo zamišljen slonel in slonel, Tone pa je polagoma cukal kapljico iz verča.

„Nekdo terka“ pravi Tone, „pogledi pogledi, to bo Jernej.“

Žena gre odpirat in res stopi stari Jernej v stanico. Na obrazu se mu je bralo, da je žalosten in potert.

„Ni nič?“ prša Tone in mu pomolí pijače.

„Kaj bo, kaj bo, o Bog v nebesih! otroče bo zmerznilo. Že leto in dan nisem toliko prehodil, pa vse je bilo zastonj. Kakor bi se bila v zemljo vderla,“ pravi Jernej.

„Bo že Bog dal, da bo vse prav. Najberž je na gorkem, kakor mí. Saj ni že brez vsega uma,“ reče mati kerčmarica.

Vendar poštena Jernejeva duša se ni dala utolažiti. Ljubil je mladenko, kakor da bi bila njegov otrok. Serpo je oči uperl na mizo in nekaj časa molčal. Potem pa je na enkrat sklonil se po koncu in staro terhlo lice je zažarelo.

„Za Boga!“ — rekel je in jezno ob mizo udaril, „če se bo dekletu kaj zgodilo, potlej se pa morda ena pripeti, ki se ne sliši vsak dan. In pa jaz pravim, da se bo stari gospod France Rojar, tudi če na Turškem trohni, iz groba spel, ko mu bodo na unem svetu povedali, da je njegov rejenec in žena vzrok, da je lastna hči v gozdu zmerznila, — v grobu se bo obernal in bo prišel temu vražjemu Vilibaldu kosti trest.“

Zdaj je vstal tujec izza mize pri peči. Še le besede Jernejeve so mu razjasnile strahovito novost,

o kateri je tekel pomenek med ljudmi tu. Bled in strašen je stopil pred Jerneja in s čudovitim glasom prašal:

„Kaj praviš, kaj je z mojim detetom?“

Jernej, Tone in kerčmarica so preplašeni pogledali neznanca.

„Jezus Marija!“ zavpije Jernej, odpre usta in oči, in ko bi se bil strop nad njim spesnil in verh njega zgrudil, ne bi se bil mogel bolj ustrašiti. Kajti spoznal je to lice, podolgasti obraz, obleko, velikansko postavo — ves njegov stari gospod je stal tukaj. Toda Jerneju ni nikdar na misel prišlo, da bi bil še živ, mislil je torej zdaj, da je na njegov poklic zares vstal vitez iz groba, da je ta njegov duh. Rojar je videl to splošno oterpnelost, spoznal je hlapčevo vero, zato je djal z rahlejšim glasom:

„Jaz sem, vaš gospodar; niso me Turki ubili! Govori, kaj si djal, kaj je z mojim otrokom?“

Zdaj je še le začela Jerneju zopet kri navadno po žilah teči, skočil je on in Tone po koncu in poljubovala sta gospodu roko. Vendar je moral Rojar še enkrat prašati, predno je izvedel, kaj je z njegovo hčerko. Kakor z uma je dirjal po izbi gori in doli in izdihoval: „O Bog! ti kaznuješ me strašno! Zadnje upanje, ki me je vleklo domu, zadnja tolažba, ki me je vezala na življenje, tudi to si mi vzel! Zakaj mi nisi dal umreti? Ali ni že vse drugo že dosti strašno?“

Zdajci obstane. Na misel mu pride, da je v gozdu slišal nek otročji glas, ktereга je njegov spremeljavec imel za krik mlade lesicc. Iskra upanja ga prešine, naglo ogerne plašč, prepaše meč in reče hlapcema, naj gresta ž njim.

Dobro uro pozneje se vernejo trije možje v kerčmo. Rojar prinese nesvestno, na pol zmerzlo dete v naročji. Kerčmarica je bila med tem druge speče hlapce zbudila in jim skoro neverjetno čudovito no-

vico povedala, da je stari gospod iz Rojinja živ in cel prišel iz vojne. Rojarja so le-ti z veseljem in vriskom sprejeli.

Rojar ni mogel do konca poslušati, kar so mu potem zvesti služabniki o domu pravili. Čutil se je od dolgega pota, premrazenja in britkih skušenj poslednjega časa tako polomljenega, da se ni mogel več na nogah deržati.

Ko je prepovedal hlapcem, da ne smejo pred jutrom razoznaniti njegove vernitve in ko se je prepričal, da sta kerčmarica in Jernej vse storila, kar je bilo potreba ubozemu otroku, kateri tudi potem, ko je malo k sebi prišel, ni precej spoznal očeta — vlegel se je Boga prošé, naj bi ga še vsaj nekaj časa obranil bolezní, o kateri se mu je bilo po pravici bati, da se po tolikem dušnem in telesnem terpljenji poverne, timbolj ker še popolnoma ni bil zdrav.

Vendar vsem prepovedim nasproti se je kakor blisk razvedelo drugo jutro ne samo v gradu, ampak po vaséh in posameznih hišah daleč okrog, da je prvi mož gospé v Rojinji prišel nazaj.

Zvedavo so ljudjé pričakovali, kaj se bo posihdob na Rojinji godilo. To se vé, da ni nihče slutil, s kako hudobijo je prišel mladi Vilibald do tega mesta in so zató mislili, vse se bode z lahko dalo poravnati, stari bo stopil v svoje prejšnje pravice, mlajši pak se bode moral umekniti.

VII. Veseliša leta.

Kaj je France Rojar prav za prav namerjal storiti z Vilibaldom in svojo ženo, kedar pride na dom, tega ne vemo za gotovo. Pravljica nam dvoje pripoveduje; prvič pravi, da je imel namen, na strašen način maščevati se nad svojim pobožnikom, svojo

ženo pak najpervo preskusiti, ali je bila tudi ona v zvezi in zmenku z morivsem in potem vtekniti jo v kak samostan v vedni zapor, sosebno ko je slišal, kako brezserčno in neusmiljeno sta ravnala z nedolžnim njegovim detetom. Pa če pomislimo, da je vitez v vseh djanjih, kar nam jih je pripoved ohranila, skazoval se dobroserčnega in nikakor ne maščevavnega in nekerščanskega, bomo rajši družemu verjeli, kar ljudje pripovedujejo, namreč da je hotel Vilibalda samo iz svoje hiše pregnati, ženo pa kje preskerbeti in jej priliko dati, da bi se spokorila.

Vendar ni mu bilo treba ni tega, ni unega storiti. Ko je prišel s svojo še bolno hčerjo na Rojinje, ni našel nobenega, da bi bil ali ostro ali kerščansko nad njim postopal. Vilibald in žena sta bila, začuvši jima neprijetno novico, na nagloma in tiho pobrala nekaj dragocenosti in pobegnila. Nihče ni vedel kam.

Za prvega bi bilo morda še mogoče priti jima na sled, ko bi bil Rojar hotel kacega opravičevanja tirjati od nju; tóda ni se moglo to zgoditi, tudi ko bi ga volja bila. Kajti komej je bil na domu, že ga je verglo zopet na posteljo.

Že so ljudje ugibovali, da bo pred ko ne grad Rojinje prišel kmalo na tujo rodovino, ker je tudi mala Anica od tiste čudne noči sem zelo bolehalo. Pa prišel je v zdravilstvu učen menih, in ko je spomlad jela bližati se, hvalili so že Rojarjevi podložniki Boga, da je stari dobri gospod zopet na nogah. Še pred ko oče pak je bilo ozdravelo dekle, ktero je v očetovem naročji kaj kmalo pozabilo hude mačehe in nemilega očma.

S časom so Rojarjevi sosedje in prijatli izvedeli celo dogodbo in černo nehvaležnost Vilibaldovo in so viteza pogosto obiskovali. Tako je stari čedalje bolj pozabil grenke svoje skušnje. Čas in premišljevanje kakor tudi njegovo dobro serce so mu dan na dan bolj ohladili serd in togoto nad sovražnikom

Celó hudo se mu je nekako storilo, kedar je pomislil, da morda tista žena, ki je s sveto vezjó njemu poročena, čeravno je morda vse zaslužila, nadlogo in revščino terpi v daljnem svetu. Zató je pozvedoval in propraševal za njo in Vilibaldom, toda njun sled se ni dal daleč iskati in vsa prizadeva je bila zastonj.

Preteklo je tako več let. France Rojar po veritvi iz bitve pri Sisku ni bil več tisti terdni koreniti mož ko popred, ampak vidno se je staral. Lasjé so se čedalje bolj belili, zastavna in močna njegova postava se je jela od leta do leta bolj sključevati in vedno manj ga je bilo videti.

Lehko si je tudi misliti, da ni bil v družbi več tisti veseli mož ko popred, da je opustil lov in vsakošno zabavo, kakoršno je ljubil nekda, in da je postal tih, zamišljen in resnoben starec, ki ni iskal družčine ni veselja razun enega, ki ga je imel domá in to njegovo veselje je bila: hčerka.

Anica je zrasla do lepe device. Bila je očetu to, kar nam je vsem oko in še več. Zató pa mu je bila edina skerb, da bi izredil iz nje krepostno pobožno deklico, ki bi bila vredna hči poslednjega Rojarja. Morda je kedaj starec vzdihnil sam pri sebi v kaki tihi uri, da mu Bog ni sina dal, ki bi bil ž njegovim premoženjem tudi njegovo ime ohranil na svetu: toda tega ne moremo kar naravnost reči, gotovo je le to, da je bila želja zastran Aničine prihodnosti le-ta, da bi sama čednostna dobila poštenega mladenča v zakon, ki bi jej bil po njegovi smerti zdatna bramba in zaslomba.

Da bo zeta dobil prav lahko, to je Rojar dobro vedel. Anica je bila najlepše dekle v okolici, in kakor se je videlo, bi si bil nekteri mladenec med kranjskimi velikaši v srečo štel krasno Rojarjevo v zakon dobiti, morda toliko bolj, ker je bila edina hči in edin otrok, in je bilo za gotovo pričakovati, da bode imela za doto vse premoženje, kar ga je bilo na Ro-

jinji. To premoženje sicer ni bilo posebno veliko, kakor smo že povedali, vendar je vzlasti med manjšimi in srednjimi plemenitaši Rojar veljal za precej bogatega. Znano je pa, da je bogastvo tista reč, ktera očetom najbolj dopada, kedar sinove ženijo.

Ni mu treba dolgo čakati. Pa kakor je v vsej Rojarjevi osodi bilo zmerom kaj nenavadnega, tako nam tudi pravljica v kratkih obrisih pripovednje, kako sta se Rojar s svojim poznejim zetom in Anica s svojim možem prvič po nenavadnem in čudovitem potu seznanila.

Obiskal je Rojar nekdam daljne svoje sorodnike in je vzel s seboj tudi Anico. Tačas pa kraji po naši domovini niso bili tako varni za popotne ljudi kakor dan današnji. Po samijah in gozdih je bilo veliko klatežev, ki so živeli samo od tega, kar so s silo vzeli drugim ljudem. Živeli so pa taki ljudje tedaj toliko laglje, ker gosposke niso bile nikakor tako vredjene kakor današnji dan. Grajščak je bil samostalni gospodar pravice in postave na svojem zemljišči, pa dostikrat ni mogel ali ni hotel ali se ni potrudil, da bi potrebil take nemirne in brezpostavne ljudi.

Ker je bilo ravno tačas veliko slišati o razbojnikih in njihovih nadlegovanjih, vzel je bil Rojar precejšnje kerdelce oroženih hlapcev seboj, sosebno ker je šla hči ž njim in jo je hotel vsakoršne neprijetnosti in nepotrebnega strahú obvarovati.

Srečno je bila prišla mala tropa na samotni gradič na spodnjem Dolenskem in po nekterih dneh se je vračala zopet nazaj.

Bilo je zvečer poletnega dne, ko so jezdili potniki čez nizko hosto komaj dobre štiri ure še od Rojinja. „Nocoj gremo do doma“ rekel je stari Rojar in je z očetovsko ljubeznijo utolažil bojazni in odsvetne opombe svoje hčere, ki je tik njega jezdila.

Čeravno se je v zahodu še zadnja bliščeča proga večernega solnca ob verhovih daljnih hribov znamovala, svetil je že mesec v vsej krasoti na vzhodnem nebu, tako da so posamezni razraščeni gabri in sive skale, dvigajoče se ob jarku na levo samotnega pota, kaj čudno zasenčevale nektera mesta na lahko vzveženega klanca, po katerem so popotniki jezdili. Dva hlapca, starega Jerneja in mladega Štefeta, ktereга zdaj tudi najdemo v vitezovem spremstvu, bil je Rojar komej pred dobro četert uro naprej poslal, da bi doma na gradu napovedala njihov prihod in ukazala večerjo pripraviti za trudne prihodnike.

„Tod bi enemu ne bilo varno v mraku hoditi,“ rekel je eden hlapcev tovaršem.

„Jaz ali ti bi brez skerbi šel, ker nimava nič,“ odgovori oni „pa je vendar res pripraven kraj za tiste, ki radi človeku v žepe pogledajo.“

Ravno so bili med tem na verh klanca prišli, ko srečajo spehanega kmečkega moža, ki jim je ves v strahu bolj kazaje kakor z jezikom pravil, da doli v dolini je šest roparjev udarilo na tri popotne. Na Rojarjevo povelje so hlapci hitro pognali in ko bi trenil, zagledali so boj med več možmi na sredi pota. Dva sta bila še na konji, eden pak je bil že s sedla padel in se je samo še klečé branil dvema družima, medtem ko sta unadva štiri druge že komaj odbijala. Po kriku in klicu na pomaganje so spoznali hlapci svoja tovarša Jerneja in Štefeta. Roparji videvši nove sovražnike, so se naglo umeknili in ko je Rojar s svojimi na mesto prišel, videl je, da je tretji med borivci mladeneč, kacih tri in dvajset let, kteremu se je že po vnanjem opravku poznalo, da je iz višega stanú. Imel je nekoliko razbito glavo, vendar je s Štefetovo pripomočjó še prišel na konja in je ginjen zahvaljeval se Rojarju in sosebno dvema hlapcema za pomaganje ravno o pravem času. Bil je to Peter

Koren, sin precej imenitnega grajščaka v deželi in je z veseljem sprejel Rojarjevo ponudbo, naj gre za to noč na Rojinje z njimi.

Jerneju je tudi malo kri tekla iz rane prek čela; vendar se ni zmenil zato in čudno je bilo, da je bil nekaj v misli vtopljen ter da ni po svoji navadi hotel praviti, kako se je branil in kako je mahal.

Precej pak ko se je Rojar zmenil nekoliko s tujcem, poklical je gospoda na stran in je skrivnostno djal obrisavši si kri z lica:

„Gospod, kaj menite, koga sem videl med temi hudniki? Kdo me je mahnil po čelu, kaj mislite?“

„Kri ti teče! — djal je Rojar, ki je starca posebno rad imel in je še le zdaj zapazil Jernejevo rano. „Obveži se najpervo.“

„O nič ne dé, malo je prasnil, družega nič; vsi ti ljudje so za nič; pa kaj pravite, kdo je bil?“

„Kako bi to vedel! Ali si morda ti ktereга poznal?“

„Poznal sem ga poznal in tudi vi bi ga bili spoznali, če ravno je raztergan in star videti in suh in gerd. Pa jaz ga nisem še zgrešil. Bil je — Vilibald.“

Rojar je ostermel. Čudno ga je presunilo. On med roparji?

„Ti si se motil“ odgovori hlapcu.

„Motil? Ne ne, jaz imam res stare oči, gospod, pa dobre. Komaj dvajset stopinj sva bila preč, ko so padli nad onega gospoda tukaj in precej ko sva zagnala krik in se je ta človek proti meni spustil, zazdelo se mi je, da sem ga že videl. Ves on je. Vselej je bil boječ in neroden v orožji in še zdaj je tak; zato se je mene lotil, najstaršega, češ, ta bo že šel. Ko je roko vzdignil, tedaj sem se jaz toliko odmeknil, da ni konj v jamo stopil in tačas ga je

malo mesec obsijal in še zdaj mi je pred očmi, precej sem ga spoznal. Da, Vilibald je Vilibald! Jaz bi mu bil že uternil eno, da bi jo bil pomnil do sodnjega dne; ali z menoj je preč, nisem več trideset let star.“

Rojar je nekaj časa molčal. Torej tako daleč je prišel ta človek, mislil si je.

Nekdaj je bil njegov ljubljenec, ničesa mu ni manjkalo; da-si ravno brez starišev, našel je bil vendar v njem družega očeta in vsak človek je pričakoval iz tega tihega mladenča najboljšega moža v vsakem obziru. Kako se pač more človek zmotiti v svojih razsodkih! Ravno tisti mladeneč, čigar telesni lepoti se je vsakdo čudil, kdor je prišel na Rojinje, o čegar prihodnosti je moglo le dobro ugibati se, ravno tisti je bil zdaj med izveržki vsega ljudstva, tisti, ki ga je on in kdor ga je poznal ljubil, bil je zdaj sovraštvo in meržnja vsakemu poštenjaku. Tako se razširja hudobija od stopinje do stopinje in težko se je verniti človeku zopet na pravo pot, potem ko je je že tolikanj zgrešil, da je ne najde z lahko več.

„Torej meniš, da si ga dobro poznal?“ povzame še enkrat Rojar.

„Saj vam pravim“ reče Jernej; „zakaj čeravno je ves drugačen na životu in obličji, imam vendar ves njegov obraz tako v glavo vtisnjen, da bi vse zastavil na svojo besedo, da ni bil nihče, kakor on.“

„Le tiho bodi,“ pravi Rojar „ne pravi nikomur tega.“

„O! ne bojte se, nisem babji! Zató sem vam povedal na tihem. Pa če se bo tod okrog kaj klatil, bodo ga tudi drugi spoznali in videli boste, da bo kmalo vsem ljudém na jeziki,“ reče Jernej.

Rojar je potem počakal Petra Korena, ki se je bil med tem že precej seznanil z gospico Anico, kateri je nova tovaršija hitro prepodila prejšni strah.

Ker se je skazalo, da je bila mladenčeva rana vendar hujša, kakor je sam mislil, ostal je na gradu dalje časa, kakor je bil za prvega namenjen.

Prikupil se je v tem času staremu gospodarju in hčeri njegovi tako, da je prvi rad poslušal ga, ko je pri odhodu boječe poprašal, ali bi mu hotel dati hčer v zakon. Ker je čez nekaj dni tudi oče Korenov prišel na Rojinje in ponovil sinovo prošnjo, privolil je vitez z veseljem v zvezo, in svatovščina je bila določena na prihodnjo pomlad. Predno je pa sneg zapadel in skopnel, dogodili ste se še dve reči, kterih bralcu ne smemo zamolčati, ker nam razjasnujejo poslednjo osodo nekterih ljudi, ki smo je bralcu že poprej pred oči postavili.

VIII. Zaslužena kazen.

Prorokovanje starega Jerneja, da se bo kmalo razvedelo, kdo je med tatovi in razbojniki, vresničilo se je kaj naglo. Ta in uni je videl Vilibalda v tem okraji in je to reč kakor neslišano in ne neučakano novico pravil od soseda do soseda. Več prederznih napadov je pripravilo prebivavce po okrožji v strah, tako da so si Rojar in drugi grajšaki okrog na vso moč prizadevali, nemirneže v roke dobiti. Tega sicer niso mogli, vendar njihovo prizadevanje je vsaj toliko dobrega obrodilo, da so razbojniki iz kraja izginili in se više pomeknili. Lehko se dá misliti, kako je bilo Rojarju težko pri sercu, ko je za gotovo vedel, da se nahaja med temi ljudmi eden njegove rodovine.

Kmalo so povedali, da so se ti razbojniki prikazali blizu Višnje gore, malega mestica pet ur pod Ljubljano. Že več strahovitih umorov so ljudje na-

števali, zraven pa djali: Višnjanje imajo vislice in hude roke; vsake stvari je pa enkrat konec.

Vemo, da bralec ni še pozabil drobnega priletnega možička, Čertka, lovca in malega kupčevavca od Kolpe, ki je, kakor je sam rad povedal, nekdanj Rojarju s svojo zdravilno umetnostjo tako uspešno na noge pomagal. Ker je že več let v naši povesti poteklo, kar svojega poštenjaka nismo srečali, utegnil bi morda kdo prašati, kaj je ž njim? Ali še živí, lesičja duša? Na to mu odgovorimo, da še in glej ravno na potu proti gorenji strani ga srečamo. Spremenil se ni dosti, samo lice se mu je še bolj zgubancilo in lasje so mu skoro popolnoma beli postali. Ali svojega veselja, s culo na rami po svetu hoditi in barantati — ni popustil, čeravno je včasih tožil, da ga noge zapuščajo in da niso več tako lahke ko „njega dni.“ Rojar je bil precej po svojem prihodu na grad, odločil njegovim sosedom dervarjevim lepo zemljišče pod gradom in precej so se bili tje gori preselili. Iz hvaležnosti do Čertka je bil gospod tudi njemu ponudil koč in lep kos zemlje, ali Čertek je pomislil, da na stare dni se ne bo dobro z zemljo ukvarjati in da bo še zmirom najbolj vesel, če ostane na svojem starem domu, če ribe, vidre, lesice in polhe lovi in včasih po božjem svetu roma, zato ni nič vzel od Rojarja; samo to si je izgovoril, da se sme oglasiti, kedar mimo hodi. Tudi to pot se je bil oglašil pri svojih prijateljih, zadovoljni in srečni dervarjevi družini in na gradu in prav dobro se mu je godilo.

Prišel je bil Čertek v mraku do mesta Višnje gore. Pa mestjanje, že od nekdanj malo bolj ošabni ko navadni ljudje, niso mu bili nič po volji, ker niso hoteli nič kupovati od njega. Zato jim pa tudi naš možec ni bil posebno prijatelj ter celó ni hotel v Višnji gori prenočiti, čeravno je bil star Višnjan tako prijazen, da ga je opomnil, naj nikar ne hodi v pómroku in sam čez hosto in klanec Stehán, ki

se na severni strani Višnjanskega mesta vzdiguje in je zavoljo svoje samotnosti in obraščenih hribcev potniku neljub, že kar Slovenec hodi čež-enj.

Čertek je na to opombo namežiknil, z ramo pomajal, pomislil pak rekel: „Veste vi očanec višenski! Kdo ima moje življenje in moj denar v rokah? Bog! Če on če, pa zgubim oboje ali naj bom v Višnji gori ali pa v hosti. Jaz že petdeset let hodim, pa me ni še noben razbojnik ustavil in še zdaj sem cel.“

Po tem čudnem odgovoru jo je mahnil navzgor po poglavitnem potu proti Stehanu. Po potu pak je vendar začel premišljati, da ko bi mu kdo bore iz žepa pobral, da bi potem ne bilo sosebno zdravo po tujih potih klavzati, zato je skerben potisnil mošniček — ne v golenico, ker je mož bos hodil, ampak — pod kučmo.

Na verhu klanca, kjer zdaj na Peščénjaku stoji več koč ob veliki cesti, bila je v tedanjem Čertkovem času ena sama kerčma, za pešce in tovarnike, kajti tačas ni bila dežela preprežena z gladkimi cestami, in voznikov ni bilo tako ko današnji dan. Tukaj je naš možec še enkrat prevdaril, ali bi ostal ali bi šel še čez klanec. Noge mu niso bile še čisto nič pešljive, noč je bila tudi svitla in sklenil je mahnuti naprej. Pa komaj je prišel do tistih vzvišenih jarkov na klancu, ki še dan danes pri veliki cesti stojé in kjer ljudjé kažejo: tukaj so bile vislice, tu so Višnjanje svoje hudodelnike obešali — tam so Čertku tako lasjé vstajali, tak strah ga je obšel, ko je v mésečini videl dva gola kola navpik in enega počez, da je nemudoma obernil se nazaj v kerčmo.

Tam je pri pijači našel samo dva človeka, ki sta imela svoje pogovore in sta se mu posebno odurna zdela. Eden je bil še mlad in nekaj bolje opravljen, pa ko mu je Čertek po pošteni stari navadi piti ponujal, ni pil, samo njegovo culo je gle-

dal. „Ko bi bil ti kak potepuhl“ mislil je Čertek — uni zraven tebe pa tvoj brat; prav tak je ko levičnik pri Kriščevem križu.“

Odkazal je kerčmar našemu potovavcu ležišče v senu. Čertek se je zaril in zakopal in berž zaspal. Culo in kučmo s svojim pohlevnim premoženjen pak je pod glavo del. Ni dolgo dremal, ko prideta tudi ona dva pivca iz hiše spat. Ne vé se, ali sta bila tako pijana, ali je bil Čertek res tako v mervi zarit, da ga nista videla; pogovarjala sta se med seboj, kakor bi bila sama.

„Meniš, da ima kaj?“ rekel je mlajši.

„Ima ima!“ odgovori stareji, ktereга je bil Čertek levičniku pod Kriščevim križem primeril. — „Jaz sem dedca že videl, nekaj prodaja pa skop je, kolikor toliko dobova. Vsaj tega se ne boš bal, primeš ga za tisti suhi vrat, stresneš in po njem je ko po vrabulji.“

Čertku je vroče prihajalo. Čeravno je bil že star, daviti ga vendar ni bilo volja dati se. Prijel je za nož, ki mu je tičal ob bedru in si je mislil: „Hvala Bogu, da me še nimata.“

„Saj za kaj večega nisi res zanič, zato ker si od gosposkih ljudi. Undan nas je bilo veliko vkup, lahko bi bili na grad Rojinje udarili, pa si ti vse skazil.“

Drugi je nekaj odgovarjal; ali Čertek je bil že toliko gluhi, da ni slišal vsega daljnega pomenka, zato ga ni povedal pozneje nikdar in tako ga tudi pravljica ni ohranila. Z velikim veseljem pak je zaslišal kmalo, da sta huda grozivca začela debelo smerčati. Polagoma in kaj skerbno se je mož izkopal iz merve in je po vseh štirih lezel proti lestvi. Ker mu je šumelo pod rokami in nogami, moral je vsaki tretji bibolez postati in na ušesa vleči, če ga unadva nista začutila. Srečno je dotipal lestvo, in na pol pogum-

niši je hitel kobaliti z odra doli. Lestva je bila stara in dasi-ravno je bil naš Čertek prav lehkega života, hotela je vendar nesreča, da se je že spodnji klin hreščé ulomil, ko je Čertek s svojo boso nogo na-nj stopil. Na šum planeta speča dva po koncu in Čertek se tako prestraši, da izgubi svojo culo in kapo z mošničkom, kateri je vse njegovo zdanje premoženje hranil. Pa bil je zdaj pod lopo odzdolej in unadva gori, torej na boljsem. Zato se ne pomišlja in ne oprezovala dolgo časa, ampak misli: da bi te, tudi staro življenje je za-me in še za koga več vredno ko tri mošnje, udere jo na cesto in navzdol proti Višnji gori. Kakor je pozneje Štefetu pravil, ni si še sam nikdar zaupal, da bi bil na stara leta tako urnih nog, kakor se je tačas skazalo. Ker je mislil, da sta mu morda una dva potepina morda precej za petami, tekél je nepretergomà do mesta.

Po sreči je našel tu v županovi hiši še luč in je poterkal. Tačasni mestni župan, dolg mož velike veljave, dal je na Čertkovo sporočilo, da sta v kerčmi „na verhu“ dva razbojnika, berž veliko kerdelo možakov, vsakoverstno oroženih, na noge sklicati in je še Čertku obljubil, da bo svojo culo in kapo nazaj dobil, ako možjé ulové te prekanjene hudodelce, ki jih je bil ves sodnji zbor, z višenskim gospodom grajščakom vred že davno, za vislice namenil.

Čertek sicer ni hotel iti z lovci, pa učakal je predno je bilo dve uri to srečo, da so pripeljali razbojnika uklenjena in povezana v mesto, ter da so mu prinesli njegovo premoženje nazaj, kar je Čertka še posebno veselilo, vzlasti ker bi se mu bilo sicer vse življenje po stari iz polšjih kožic sešiti kučmi tožilo, ko bi mu bila v pogubo prišla.

Še današnji dan stari hvalijo tiste čase, ko je šla kar naglo glava za glavo in ko sodba ni terpela leto in dan. Tako tudi tačas niso dolgo zapirali hudodelca. Znano je bilo po vsej okolici, da je bilo že

več ljudi umorjenih in obropanih v klanecu Stehanu za Višnjo goro in sodniki so znali vjeta dva klateža kaj hitro pripraviti do tega, da sta izpovedala, kdo in kaj sta in koliko hudobij sta že počela. Zató se niso dolgo obotavljali, ampak kmalo se je sodbastekla, da bosta v strašen izgled vsem poštenim in nepoštenim ljudém, na višnjavskih vislicah verhu klanca obešena.

Eden teh dveh pa je pred smertjo še povedal reči, ktere moramo bralcu ob kratkem ponoviti.

Ko ga je sodnik prašal za ime, imenoval se je sam: Vilibald Polut. Udal se je, da je nekđaj malo časa s hudodelstvom bil dosegel gospodarstvo in zakon na Rojinji, da je na nepričakovano poročilo o Rojarjevi vernitvi izpeljal njegovo in svojo ženo v Ljubljano, da pa tam skrit kmalo ni imel od česa živeti, da se je v siročini vedno tožeče žene naveličal ter jo naposled največi revščini popustil. Kje je zdaj, kaj dela in ali še živi tega ni vedel, on sam je potem, ker je živeti moral, delati ne znal, prositi ne hotel, zašel k družini, v kateri smo ga našli. Kazal je pred poslednjim časom nekaj spokornosti, toda ne veliko in nikakor ni hotel, da bi bil Rojarja pred smertjo prosil za odpuščanje.

Malo dni pozneje je na hribu pri Stehanu tik pota na grozovitih tramih viselo mertvo Vilibaldovo truplo in star menih iz bližnjega kloštra, ki je dva obsojenca na smert pripravljaj, govoril je zbrani množici in kazal, kako lahko postane človek, slika in prilika božja po duši, — v eni uri podoben pekenskemu duhu, kako se potem hudobija od stopinje do stopinje narašča.

Pa nočemo se dalje ustavljati pri tako neprijaznih dogodkih; vernimo se raji v grad Rojinje nazaj, morda nas tam čaka kaj veselega.

IX. Konec.

Zima, ki se je dvema človekoma posebno dolga zdela, potekla je vendarle in priprave za svatovščino so se bile na Rojinji že pričele. Nevesta Anica je bila nenavadno tiha, pa videlo se jej je z lica, da je srečna in veselega serca.

Kedar je stari Rojar videl veselega dekliča, kako radostno je pričakovala znamenitega dne, razbistrilo se mu je oko in nehoté se je domislil svojih mladostnih let, ko je pred seboj videl samo lepo zeleno prihodnost, ko si je sanjal srečno neskaljeno življenje. Ali koliko bridkih ur mu je prineslo to življenje, koliko razločka je bilo med resnico, ki jo je videl za seboj in upanjem, ki ga je nekdanj zidal! Tako so se mu vesele misli strinjale z otožnimi.

Še bolj pa ga je poterlo, kedar se je domislil sramotne smerti svojega nekdanjega rejenca, ki je nekdanj pod njegovo streho prebival, njegovo ljubezen vžival in celó njemu v rodu bil. Zdelo se mu je, da je s tem on osramoten in njegova poštena hiša, da sta osramotena njegova hči in zet. Nikdar ni sicer govoril niti z domačimi, niti z družimi, pa mislil je toliko več sam. Dalje je prevdarjal Vilibaldovo izpovedanje o njegovi ženi; ugibal je, kje je zdaj, da morda ona še pri življenji tudi skrumi njegovo ime, ali pa da se za svoje pregrehe v nadlogi in uboštvu strahovito pokori. In vendar je bila ona njemu zaročena, bila je tista žena, ki jo je ljubil, kateri je bil pregreho že davno odpustil!

Hči je sicer videla, da je očetu nekaj težkega na sercu, pa kaj, tega ni mogla popolnoma razumeti. Stregla mu je z vso otročjo skerblijvostjo in prijaz-

nostjo, ali ni jej bilo mogoče dobrega starca za dalje časa razveseliti.

Bilo je dan pred svatoščino. Solnce se je nagibalo za goro. V gradu je vse vrelo in šumelo. Nevesti je bilo nekaj od veselja in pričakovanja, nekaj pa iz čudnih čutil, ki vsakega človeka presunijo, kedar stoji na prelazu v drug za vse življenje dolóčen stan, kaj tesno pri sercu. Da bi se torej tega sitnega stanja iznebila in da bi jej čas potekel, napoti se v dolino proti vasici.

Precej pod hribom, na katerem je stal grad, bilo je precej obširno poslopje z njivami in vertom za hišo, ktero je bil Rojar dal novo priseljenemu dervarju od Kolpe in njegovi družini, našim starim znancem. Grajska hči je posebno rada imela ljudi, kateri so jej očeta smerti oteli, kakor je sam rad pravil. Dostikrat je sedela pri tej družini, ti pa so jo, pozabljiviši razločbe stanú, imeli za ljubega domačega gosta.

Tudi to popoldne se Anica tjekaj napoti. Pa komaj pride v dolino, zagleda tih pota raztergano beračico. Bila je dolga ženska, ne ravno stara ali suha da kosti in blede ko smert. Sedela je na jarku, v rokah deržala palico in zdaj pa zdaj globoko sapo v se potegovala. Dekle jej ponudi dar, beračica povzdigne oči, serpo in odurno gleda deklico, pa ne stegne roke, da bi prejela ponujeno, niti ne reče besede. Anico nekako čudno spreleti, položi dar pred njo in hitro odide proti hiši. Bilo jo je tuje beračice skoro strah.

Komaj štirideset stopinj je gospica storila in bila je pred hišo svojih priprostih prijatlov. Vsa družina, stari zdaj že beloglavi oče, mati in hči Reza, ktera je bila že iz let perve mladosti, sedela je pri večernem delu na zeleni travi in klopici pred durmi. Zagledavši grajsko hčer, pozdravljali so jo vsi trije v enem glasu, ter ob enem popraševali, kaj Štefe, ki je bil v grajski službi, počne in kedaj doli pride in

voščili so gospici novi nevesti lepo stanovitno srečo s prihodnjim gospodom. Zarudela je gospica ter se ljudem zahvalila, potem pa zasuknila govor na druge reči in opomnila beračice, ki jo je na poti tako ostrašila.

„Saj se od tukaj vidi, glejte še zdaj tam pri mejniku na jarku čepí! Že od srede popoldna jo vidim. Zmirom ima oči v grad obernjene,“ pravi stari grajski pristavnik, prejšnji dervar od Kolpe.

„Mora biti iz uma, ali pò bolna,“ reče mati.

„Ali pa nič vredna, reci,“ pristavi stari.

„Mar greste tje k njej poprašat, kaj jej je?“ praša Anica, kateri se je tuja beračica smilila, čeravno je je bilo nekako groza pred njo, da sama ni vedela zakaj.

„O le pustimo jo čepeti, ljuba gospica! Ko se bo zmračilo, bo sama prišla, ako jej ni Bog pameti vzal. Če je pa nora, ne moremo jej nič pomagati in jej največo dobroto storimo, ako jo pri miru pustimo,“ pravi oče.

Pogovarjali so se potem še druge reči. Ko je mrak nastopil, odpravila se je Anica zopet gori v grad; ker pa vidi, da beračica še tam čepí, bilo jo je strah sami iti mimo nje, ker je za terdno menila, da mora nora biti. Spremil jo je torej stari pristavnik blizo do grada.

Nazaj gredé ni več našel beračice pri stezi, ampak prišed domú jo vidi na vežnem pragu njegove hiše sedeti.

„Kaj bi radi ženska?“ praša jo dervarjeva žena.

„Da bi se kam vlegla, zeló sem trudna“ odgovori tujka s slabim glasom.

„Kako je to, da ste trudni, saj ste cel dan skorej sedeli? Ali ste bolni?“ pravi hišni gospodar.

Beračica odkima, da ni bolna; pa na obrazu, glasu in vsem životu je bilo videti, da je bolna. Gospodinja jej je hotela berž v hiši postlati, pa mož

njen je bil previden in je svoji ženici na uho pošepnil: „Kaj si neumna? Vsa razcapana je; še kaj živali in merčesa bi utegnila v hišo zanesti. Merzlo ni na slami v lopi, in da je ne bo zeblo, dá se jej gorke večerje in odeje.“

In ker je imel stari mož še to slabost, da je tudi prazne reči malo veroval, kakor tačas ljudje skoro sploh in še današnji dan nekteri neumneži, dostavil je tudi:

„Bog vé, jaz ne, če nima ženska še kacih drugih muh. Da ni nora, to se vidi. Morda zna več, ko mi vsi, in bi nam še kaj naredila, če v hiši spi. Kdo vé, ali je res tako slabotna, ko mi s svojimi neučnimi očmi vidimo.“

Tako je bilo določeno in beračica je šla v lopo na slamo spat. Pa gospodar, ki jo je spremljal, ta je videl, da komej komej še noge prestavlja. Ko jej zanese potem Reza večerje, ni je mogla več povžiti in vse tri hišne ljudi je jelo skerbeti, da ne bi ženska na smert zbolela v njihovi hiši.

Vse je pospalo.

Pes je okrog polnoči jel strašno lajati okrog hiše.

Gospodar se zbudi in ker se mu je psov nemir zdel zeló nenavaden, vstal je, prižgal svečilnico in šel ven.

Slišal je stok in ječanje iz lope, kjer je beračica ležala, sicer pa okoli in okoli hiše ni bilo nič. Pogleda k ženski ter se prestraši, ko jo najde vso plavo v obraz. Oči so se jej bile vidno uderle in kakor iz stekla so se čudno premikale sem in tje.

„Za božjo voljo, umerla bo!“ pravi starec in teče klicat hčere in žene.

Ko pridete še te dve blizo, bila je bolnica mirneja, mislili so da jej bo odleglo. Čudno je pogledala tri pred njo stoječe osebe, pokazala na zlati perstan, ki jej je bil na desnici in velela, da ga izročé Rojar-

ju; potem je poprosila duhovna. Duhovni gospod še v noči pridejo in jo spovejo.

Precej potem pak je oterpnela, in predno je Reza prinesla mertvaško svečico in molek za roženkranec, začela je tujka — umirati.

Na vse zgodaj je drugo jutro v cerkvi pod gradom tik vasi zapel mertvaški zvon. Goste, ki so bili na Rojinji pripravljene na svatovanje, kakor tudi kmečke ljudi, vse je ta glas osupnil, kajti vsak je mislil le veselo zvonjenje na ta dan slišati.

Prišel je stari pristavnik v grad, pa ne samo svojega sina Štefeta obiskat in priprav za pirovanje gledat, resnega lica je prašal po starem gospodu in je temu skrivnostno naznanil, da je v njegovi hiši neka ženska umerla, ki je smertno uro imenovala še njegovo ime.

Precej potem je odjezdil Rojar naglo s starcem na njegov dom.

Stopivši v hišo, kjer je že mertva ležala in nekaj ženic okrog nje, pogledal je perstan, kterega mu je Reza dala, rekši da ga je beračica imela in rekla njemu dati: bil je njegov perstan. Vsa barva je zginita Rojarju z lica. Migne, naj ljudje odidejo. Odergne s tresočo roko pert z mertvega obličja — in — spozna v tem koščenem obrazu ostanke in obris — svoje nekdanje lepe žene.

Kolena se starcu pošibijo, pade na tla in on, ki od otročjih let ni solze poznal, zjokal se je pri tem pogledu na ves glas; debele solze so se udirale po velem licu na persi, ktere so skusile toliko grenkobe na svetu.

Svatovščina je bila odložena za več tednov.

Gostje, ki so prišli na pirovanje, imeli so zdaj pogrebovati. Bil je torej po Rojarjevi naredbi veličasten pogreb, kterega se pa sam zavoljo bolehnosti ni udeležil.

Nekaj mesecev potem je bila poroka. Na gradu Rojinji je bil dosihdob nov gospodar, s katerim pa so bili služabniki in podložniki v okolici ravno tako zadovoljni, ko popred s Francem Rojarjem.

Ta poslednji pa ni dolgo gledal sreče svoje hčere. Zadnji žalostni dogodki so ga bili tolikanj potlačili, da se je naglo in vidno od dne do dne bolj bližal grobu. Predno je dočakal, da bi mu bil prvi vnuk rojen, preselil se je tje kaj, kjer človeka ne težé nobene skerbí in zadrege več, kjer kraljuje večni mir in večna resnica.

Anica je s Petrom Korenom dolgo let živelá v sreči in zadovoljnosti; in kedar je s svojimi otroci govorila, peljala jih je rada doli v dolino na tihi grob ranjcega, potem pak se je rada glasila v grajski pristavi, kjer so po Štefetovi možitvi prebivali tudi srečni ljudjé in med njimi stari Čertek, ki se je bil k starim prijatom naselil, ko ga noge več niso hotele nositi po svetu, popustivši svoje lesice in vidre in ribe ob Kolpi; ta jim je veliko pravil o Rojarju in svojih lastnih skušnjah po slovenski deželi.

II.

Zadnja leta nesrečnega kralja Ludovika XVI.

alo malo šteje zgodovina vladarjev, kateri bi bili tako nesrečno in žalostno končali, kakor francoski kralj Ludovik XVI. Mož je bil neizrečeno dobrega in mehkega serca; on je sovražil prelivanje kervi, čertil gizdavost pa razuzdanost svojega časa in se v vsem kazal prav skerblijivega očeta svojega ljudstva; ali vso to dobro voljo mu je národ francoski povernil — z rabeljnovo sekiro.

Očetje Ludovikovi in predniki na francoskem kraljevem stolu so po nesrečni politiki, po gizdavosti, razuzdanosti in silni zapravljivosti globoko podkopali francosko deržavo in s samovoljnim svojim ravnanjem zbudili pravično nevoljo med ljudstvom. Ko je tedaj l. 1774 zasedel 28 let stari Ludovik XVI. prestol, našel je vse v najžalostnišem stanju: vso oblast v rokah ošabnih viših stanov, zatiranje nižih, nevarnih napak na vsako stran, prazne denarnice in grozno velik dolg, pri dvoru pa neizrečeno razuzda-

nost in zapravljenost. Vse to se ni dalo na mah odpraviti, posebno ker mu res ni bila dana bistroumnost vladarska; kazal je pa dobro voljo in res že marsikaj poravnal in zboljšal.

Ko je v ta namen sklical l. 1789 stanovce, rekel je očitno v zboru: „Vse, kar se dá upati in pričakovati od vladarja, kateri je svojemu ljudstvu najboljši prijatelj, vse tako smete od mene pričakovati.“

Ali ošabni, razvajeni plemenitaši se mu niso dali voditi, mu niso pomagali — k temu je pa že tudi dolgo dolgo tlelo in vrelo med ljudstvom. Domači in tuji zapeljivci so podpihovali narod in ga ščevali zoper vlado in cerkev, skrivne družbe so širile po vsej deželi na tisoče in tisoče kužnih in podpihovavnih spisov, kaj čuda! da se je na enkrat pokazala grozovita nevihta kervave prekucije!

Napoči jutro 14. julija l. 1789. Čuj, kak divji hrum in šum! Zvonovi bijejo plat-zvona, ljudstvo vre iz hiš, vse je nanogah. Kaka čudna zmes! Vojaki, meščani, capini, — skoraj vse v orožji. Po ulicah se dervé kričeče derhali, pobijajo okna, razsajajo tu pa tam, tergajo s poslopij kraljeva znamenja in je teptajo. — Kar se začujejo glasi: nad bastiljo! in v tem trenutku zagermi tisoč in tisoč hripavih gerl: „nad bastiljo! nad bastiljo!“ Ves silni val divjá proti stari, terdni deržavni ječi (bastilji), ktera je bila Parizanom znamenje strašnega trinoštva nekdanjih in sedanjih časov. Slaba posadka se ne more braniti dolgo, vdá se, da si ohrani življenje — ali zastonj. Ves roj se vsuje v zidovje, divjá, razbija, požiga, morí — kmalo so pomorjeni tudi jetnišnični varhi in uradniki; kervoloki natikajo njih glave na železne drogove — razdivjane babe in okervavljeni capini pa plešejo peklensko se krohotaje krog njih. — Čez malo dni skoraj ni poznati, kje je stalo starodavno poslopje. To je bil še-le začetek kervavih dogodkov.

Dan na dan se kažejo hujša znamenja: vojaštvo zapušča armado in se brati s puntarskim ljudstvom; za postave, za gosposko se nihče več ne meni, derhali se klatijo po mestu in njegovi okolici — kradejo, ropajo, moré. K redu, k pokorščini si nihče ne upa opominjati; temuč vse, kar je treznih misli, zapušča deželo, velikaši in duhovstvo beží na ptuje. Podpihovavci šuntajo ljudstvo, vsako nesrečo kralju pripisovaje. Če v Parizu kruha zmanjka, če se pokaže pomanjkanje, dragina, berž vse nad njega pade. Pri vsem tem si Ludovik ne vé pomagati, omahuje in premišlja, posluša tega, posluša unega — ali le ne zadene prave. To slabotno omahovanje koj zapazijo puntarji, hočejo ga popolnoma v svojo oblast dobiti in zato sklenejo, da ga silama v Pariz pritirajo, kajti stanovali so francoski kralji navadno v Versaillu.

Ljudstvo je kmalo podkupljeno, in 6. okt. se vzdigne strašna derhal, nad 48.000 oboroženih glav; med njimi nenavadno veliko bab. Razkačena divjá črna vojska obsuje kraljevo poslopje, ropa in pobija, kar doseže. Hrabro se obnaša kraljeva straža, odganja derhali in odganja, dokler more; ali na dolgo se ustavljati neštevilni množici ni bilo mogoče — eden za drugim prelije junaško svojo kri za nesrečnega svojega kralja. Nekaj jih je ljudstvo živih v roke dobilo in hajdi k smerti ž njimi! Na visoka vrata pred gradom je hočejo obesiti — vse to gleda kralj in serce se mu topí. Da bi zavoljo njega toliko hrabrih vojščakov tako nečastno končalo, tega ne more preterpeti — stopi med derhal in sam poprosi puntarske hudodelnike, da spusté vojake ter obljubi, da se hoče v Pariz podati. Res se koj drugi dan preseli s svojimi vred v mesto. Célo pot divjá in kričí oborožena množica okoli voza, noter do tuilerijskega poslopja.

Zdaj začno stvarjati novo ustavo. Cerkveno premoženje okličejo za deržavno blago, vse miniške rede pa samostane odpravijo, okličejo prostost, bra-

tinstvo in enakost vseh Francozov, plemstvo zginе z vsemi svojimi znamenji, naslovi in pravicami, ljudstvo oddaja vse službe itd. Kralju vzemó skoraj vse premoženje in oblast: vojske ne sme več napovedovati, nikogar pomilostiti in še celó iz Pariza se ne sme geniti nad dvajset ur daleč. To je bila srečna nova ustava, na to naj vse priseže!

Bliža se 14. dan julija (1790), to je leto, kar so razrušili bastiljo. To obletnico sklenejo slovesno obhajati — na ta dan naj narod priseže novi ustavi. Neštevilne množice se zbirajo unkraj mesta, na ravnem Martovem polji. Nad 400.000 ljudi obdaja velik krasen oltar domovine. Zdaj pristopi autunski škof Talleyrand, obdaja ga 400 belo oblečenih in z narodnimi barvami prepasanih duhovnov. Slovesno blagoslavlja nove zastave vseh 83 francoskih okrajev.

Poveljnik narodne straže stopi pred oltar in prisega novi ustavi, za njim drugi veljaki. Kaj ta slovesna tihota na enkrat? Glej, kralj zapušča svoj sedež in se bliža oltarju. Kaki občutki mu pač polnijo serce? Zdaj glasno govori prisežne besede, obeta zvestobo ustavi — topovi zagermé, godba zažvenčí in tisoč in tisoč gerl kriči: „Živi národ! živi kralj!“ In kraljica zdaj, Marija Antonija, pobožna in lepa hči cesarice Marije Terezije, stopi pred ljudstvo, vzdigne svojega malega sinka in trepečega glasú spregovori: „To je moje dete; enacih misli je z menoj!“ Grom, godba, bandera se priklanjajo in zahvalna pesem se razlega po vsi planjavi.

Kralj je menda rešen? Saj ga je ljudstvo navdušeno pozdravljalo! O da bi pač res bilo — ali mili Bog, vse to bila je prazna komedija. Kmalo je lahko miselni narod francoski pozabil svoje prisege, pozabil, da je ravno kar Ludoviku „živio!“ kričal. Politične družbe raznih strank se širijo po vsi zemlji in neprenehoma ljudi podpihujejo. Vseh najsilovitnejša

je družba tako imenovanih Jakobinarjev. Ti hočejo vso oblast v svoje roke dobiti, kralja pa se popolnoma znebiti. Na dolgo in široko raztegujejo svoje mreže.

Nek ukaz narodne skupščine veleva, da tudi vsa duhovščina vdanost in zvestobo priseže novi ustavi. To povelje naj bi kralj poterdil — ali on se tega brani, sosebno ker tudi papež ne dopusti duhovnom te prisege. Tudi naj bi vse tiste oklical za sovražnike in izdajnike domovine, kateri so zapustili Francosko. Tudi v to Ludovik ne privoli. To je bila Jakobinarjem najlepša priložnost, da vse žile napno in hudo hudo nevihto pripravljajo zoper ubogega kralja. V tem obupu sklene revček Ludovik skrivaj iz deržave zbežati, zapustiti svojih očetov slavni dom, zapustiti svojo drago domovino in si med tujci zavetja poiskati, zavetja, ki ga mu je lastno ljudstvo odreklo. S pripomočjó zvestih služabnikov pride že do mestica št. Menehould; ali tukaj ga pri prepreganji spozna poštar. Labko bi se bil še Ludovik rešil, kajti v mestu je bilo precėj kraljevih vojakov — ali ubežni kralj se ni krivega čutil, z lastnim ljudstvom se pa tudi ni hotel bojevati, zató se vda množici, ktera kmalo obsuje njegov voz. Marsikaj je moral preterpeti revež medpotoma.

Kakor vjetega hudodelca, kakor jetnika ga varujejo v tuilerijskem poslopji. Necega dne se pridervé k njemu ter mu predložijo dvoje najnovejših sklepov, da je odobri: namreč da se za dve leti v ječo vtaknejo vsi duhovni, kateri še niso ustavi prisegli, pa da naj se k smerti obsodijo vsi izseljenci, če se kmalo v domačijo ne vernejo. Take neusmiljene krivice poterditi se kralj terdno brani.

Med tem se je pozvedelo po Evropi, kako gerdo Francozje počno s svojim kraljem. Najprej se vzdigneta cesar Leopold II. pa pruski kralj Friderik ter žugata z vojsko.

K Ludoviku pridejo Jakobinarji ter ga silijo, da naj napové vnanjima vladarjema vojsko. Kralj se nekaj časa brani, ali naposled podpiše ta sklep s solznimi očmi. Zdaj silijo v njega, da podpiše tudi sklepa zastran duhovnikov pa izseljencev, in ko se še vedno terdno brani, zbere se zopet 20. junija čudna zmes, ter dere naravnost v Tuilerije. Poveljnika razkačene derhali sta neki zarobljen mesar Legendre pa nek kmet Santerre, ktera jih naravnost v kraljeve sobe peljeta. Skoraj neverjetne reči počno s svojim kraljem; nataknejo mu rudečo jakobinarsko kapo na glavo, se mu peklenško režé, ga zasmehujejo in nek capin ga celó sili, da mora ž njim piti. Dalje kot uro preterpi revež kakor pravi mučenec naj gnjusobniše zasramovanje in celó smertno nevarnost — vendar se pri vsem tem ne da prisiliti, da bi privolil k nekrivičnima sklepoma.

Med tem sta zavezna vladarja srečna v vojski z Francozi; ali to je novo orožje kraljevih nasprotnikov. Pri ljudstvu ga černijo, da je z vnanjima kraljema v zvezi pa da jima hoče domovino izdati, sami pri sebi pa sklenejo, da se Ludovika znebé, naj velja kar hoče.

Najeto pa nenajeto ljudstvo je kmalo na nogah, vse v orožji; njemu se pridružijo vojaki odpadniki pa nekaj narodne straže. 10. avgusta (1792) se vali vsa sila nad kraljevo tuilerijsko poslopje, ktero varuje 900 čverstih Švicarjev. Ves roj obsuje palačo in začne se hud kervav boj. Strel in divji krik se razlega po nebu. Proč s kraljem! proč z izdajavcem! rujove razkačena derhal in celo topov nastavlja pred krasnim poslopjem, da siloma pridere va-nj. V strašnih teh trenutkih ubeži po skrivnih potih kralj in se podá naravnost v zbornico postavodajavne skupščine. „Do nikogar nimam več zaupanja,“ nagovori Ludovik poslance, „kakor do poslancev svojega ljudstva!“

In mislite li, da se jim je usmilil nedolžni, preganjani kralj? O ne! — tje v neko tesno izbico mu velé iti, kjer od ene strani sliši puntarske pogovore in nasvete poslancev, od druge pa vojni hrup in streljanje pred svojim poslopjem. Pred gradom se Švicarji neizrečeno junaško obnašajo, vedno še branijo razbojnikom v grad. Kaj si zmisi zbornica? Od kralja tirja, da zapové svojim stražam ne več streljati na ljudstvo. Ludovik ni rekel: Recite vi derhali, da pusté grad v miru, potem gotovo ne bodo več streljali moji, ampak v serce se mu smili zaslepljeno ljudstvo in dobra dušica res Švicarjem ukaže, da naj nikar več ne streljajo. To povelje je bilo smertna sodba za nje. Komaj odložijo orožje, že plane ljudstvo nad neoborožene kakor kervoločni risje; strašen, strašen boj se vname, na tisoče mertvih obleži in med njimi 700 Švicarjev. Nič bolje niso v zbornici ravnali s kraljem. V pričo njega so ga odstavili in pred njegovimi očmi razbili slavno, staro francosko krono, potem pa ga s svojimi vred tirali v Tempel (to je bil nek terden grad, ktereга so nekđaj imeli templarji); sirovim rokodelcem in delavcem so ga izročili v varstvo.

Pridejo naznanila, da Avstrijanci zmagujejo, da so pobili francoskega generala Rochambeau-a. Pariško mestno poveljstvo ukaže zapreti mesto in sklene se vseh znebiti, ktere so še na sumu imeli, da so kralju prijazni! Vse take veržejo v ječe ter davijo nedolžne jetnike. V petih dneh je nad 3000 mertvih in med njimi 200 duhovnov.

Nad kralja sicer niso poslali najetih morivcev, pa sklenili so drugače dopolniti mero strašnih svojih del. Akoravno pridejo naznanila, da zopet Francozje zmagujejo, tirali so ga vendar pred sodbo in Ludovika Kapeta (kakor so ga sedaj imenovali) tožili, češ: da je izdajavec domovine in da jo je namerjal tujim sovražnikom prodati. Besni Jakobinarji so ga hteli kar brez dolgih sodbinih preiskav in obravnav k smerti

peljati; ali zmernejši Girondistie bi ga bili vsaj smerti radi rešili in tirjajo, da se ž njim ravna, kakor s vsacim drugim zatožencem.

11. dec. (1792) stopi Ludovik prvič pred kervoloke sodnike; pogumno in v polni zavesti svoje nedolžnosti se zagovarja sam in dokazujejo njegovo nedolžnost tudi trije izverstni pravdoznanci, kateri so se sami v to ponudili. Ali kaj pomaga še tako jasno dokazovanje, kjer je poguba sklenjena že davnej! V viharni seji 16. jan. (1793) ga za krivega spoznajo in 20 jan. je izrečena smertna sodba. Akoravno so bili sodniki po večini že davnej pogubo odmenili kralju, vendar ko je prišlo do strašnega glasovanja, ustrašili so se sami v nebo vpijoče hudobije in izmed 727 glasovalo jih je le 366 za smert. Tedaj le s petimi glasovi je izročil francoski narod svojega kralja rabeljnovi roki. Ni mu bilo revežu dovoljeno do ljudstva apelirati, tudi navadnih treh dni mu niso dovolili, da se za smert pripravi in poslovi od svoje predrage družine — koj koj je moralo biti, da se ne ohladé razdražena serca.

Strašni dan kervave sodbe napoči dne 21. januarja 1793. Zjutraj ob petih prejme kralj iz rok svojega spovednika presv. rešnje Telo in potem razloži svojo poslednjo voljo. Kraljica stopi v sobo, na rokah derži malo dete — Ludovik ga vzame v roke. Sinek se mu smehljá, ročice steguje proti očetu — proti nesrečnemu očetu. Nedolžno revče ne né, kaj žuga predragemu — ravno pritisne kralj ustnici na sinkovo čelo, ko zagermé zunaj topovi in se oglasi strašno temno romplanje bobnov.

Kraljica se stresne po vseh udih in omahne v omedlevice. Poveljnik narodne straže stopi v sobo — še enkrat se ozrè kralj na svoje ljube in solzica mu zaigrá v očéh, potem reče terdnega glasú: pojmo! Na tisoče in tisoče ljudi stoji na ulicah, glava pri glavi in vendar je vse tiho kakor v grobu, ko se prikaže

Ludovik. V dvojni versti je nastavljeno nad 40.000 vojščakov po ulicah, koder peljejo nedolžnega mučenca. Ravno deset je bilo na bližnjem zvoniku, ko dospó do terga, kjer je stal visoki mertvaški oder. Terdnih korakov stopa kralj po stopnicah, prejme klečé sv. blagoslov in še nekaj malega govori s spovednikom, ali to se rabeljnom predolgo zdi — trije planejo nad njega, potegnejo ga od duhovna in mu hočejo roke zvezati; ali kralj jim je odtegne ter se oberne k ljudstvu, rekoč: „Jaz umerjem nedolžen — vsem svojim sovražnikom odpuščam, ti pa nesrečno ljudstvo — —“ ker zarenči poveljnik narodne straže, vsi bobni zagermé, trobentarji zatrobijo in vdušé kraljeve besede. Rabeljni ga zgrabijo, naslonijo glavo na les. „Sin svetega Ludovika, „govori spovednik,“ vzdigni se v nebeške višine!“ — pa rabelj je že potegnill za verv, nož se sproži in — kri oblije vse krog stoječe, kri nesrečnega Ludovika XVI. In ljudstvo — je ukalo!

Tako je žalostno končal francoski kralj, kateri ni imel druge pregrehe nad seboj, kakor to, da mu ni bila dana zmožnost bistrournega vladarja — umerl je za pregrehe svojih prednikov.

Vsa Evropa je stermela nad takim početjem; kakor blisk se je raznesla po vseh krajih strašna novica. Tudi med našim narodom še živi spomin na nesrečnega Ludovika in celó v pesmah so naši očetje popevali grozovito dogodbo, kakor naj pričajo naslednje verstice iz narodne pesme, katero sem lani čul iz ust stare ženice:

Tri leta je minilo,
 Kar se je le-to godilo,
 Kar je bil naš Ludovik kralj
 V Parizu ob glavo djan. —
 Kralja so k smerti peljali;
 Za njim je šlo tavžent ljudi,
 Francozov neusmiljenih.

Kralju so že glavo vzeli;
 Eden jo je od tal pobral
 In k ljudstvu obernjen takole djal:
 „Glejte to je zadnji kralj naš bil,
 Ki je zdaj-le kri pretil.
 Mi pa nočemo kralja imeti,
 Ampak hočemo frej živeti,
 Ker smo sami modre glavé
 Za regirat deželé.

A. Zupančič.

III.

Bog v naravi.

Zapustimo tesno izbo in podajmo se pod milo nebó. Kakor daleč nam sega oko, povsod so zeleni travniki, senčnati gozdi, rodovitna polja, za njimi pa v daljavi velikanske, v oblake zavite gore, nad katerimi se razpenja neskončno jasno modro nebo. Vse to skup imenujemo natoro ali naravo. Narava je človeku veličastna knjiga; njeni nauki pa niso zapisani s čerkami, razodevajo se nam pa v neštevilnih krasnih podobah in delih. Ti nauki so prosti, visoki, večni — so čudovitne postave, po katerih je večna Modrost svet stvarila in ga ohranjuje. Iz te knjige beremo, kar se v psalmu poje: „Nebo je priča slave in časti Božje, in dela njegovih rok naznanja nebeška terdina.“

Česa pa ti je treba, da umeš to neizmerno knjigo narave?

Ne zahteva se ne učenost, ne pogumnost in slava, — treba je le zdrave pameti, dobrih čutov in

nad vse drugo — čistega, priprostega serca! Bog je svojo vsemogočnost in veličast ogernil s čudapolnim plaščem, kterega kinčajo neštnevilne rumene in pisane cvetlice, v kterem se bliščé zvezde, kakor biseri in demanti. Če tedaj nisi slep na duši in na telesu, pač lahko spoznaš iz narave Boga v njegovi slavi. Kakor nekđaj v jeruzalemskem tempeljnu v podobi svetle meglice, tako razodeva Bog še dan danes v neizmernem tempeljnu narave svojo vedno pričujočnost. Vsak čer- vič, vsaka travica ti glasno pravi: Bog me varuje in živi; pa tudi veliko rumeno solnce ti priča: mojo le- poto in luč mi je dal On, brez kterega vse v nič razpade; On kaže solncu in tisočerim zvezdam pot po nebeški širjavi, da se ena v drugo ne zaletí, da se nobena ne ustavi. Večno je gibanje in vertenje v nižavi in na višavi; kakor pred šest tisoč leti, tako še dan današnji. Ali se ne zavzamemo, ali ne ostermimo pred oblastjo, ki vse te moči meri, vodi in vlada? Ali ne zakličemo: „Nezapopadljiv, vsega- mogočen si Večni! Ponižujemo se pred teboj, molimo in slavimo te!“ —

Pa v knjigi narave ne beremo le veličasti in modrosti Božje, v njej je zapisana tudi ljubezen Božja. Vsemogočni ni ničesa brez namena stvaril, nobeden njegovih sklepov ni brez vzroka; on za se ne po- trebuje ne človeka, ne sveta, ker je sam v sebi večna popolnost. Nam — nam je to čudežno knjigo v roke podal, in na vsakem listu v njej beremo, da je človeku v rabo in prid vsaka stvar, vsa narava. Iz nje dobivamo vse, kar nam je za življenje po- trebno, in ne ene stvari, ne ene živali ni na svetu, da bi bila brez posebnega namena; torej, če ne spo- znamo, zakaj je ta ali una reč, zakaj se to ali uno zgodi, ne smemo prederzno soditi, da je brez prida in nepotrebno, ker človek s svojim oslavljenim umom nikdar skrivnosti božjih sklepov ne zapopade. V sve- tem pismu se bere, da je Bog rekel, kedar je stvar-

jenje dogotovil: „Dobro je!“ To nam mora zadosti biti, da se prepričamo: vsaka travica ali žival, vsaka zvezda je na svojem mestu, in brez volje nebeskega očeta še vrabec ne pade raz streho. Celi naravi, vsem stvarém je postavil Bog človeka gospodarja, dal mu je zdravo pamet in — prosto voljo; vsak lahko naravo, ta čudežni dar božji, rabi in v svoj prid obrača kakor hoče. Ljubezen božja obsega nas vse, od prvega do poslednjega, vse nas v svojem krilu derži in se trudi, da nam naše začasno prebivališče prijetno stori. Da vendar ne pozabimo prave namere vsega stvarjenja, položil je Bog v naravo neštivilno glasov, ki nas v vsakem trenutji spominjajo in učé, zakaj smo tu, in kako nam naj vse stvarjeno v rabo služi. Spomlad za žalostno zimo, poletje za spomladjo, in vsa enoména menjava v naravi nam kaže, da ni nikdar mirú, vse napreduje ali razpada, in tudi mi se ne smemo ustaviti. Vsaka cvetlica, vsako zerno ima svoj čas, da cvete in rodi, vsaka rastlika ima svojo podobo, svojo barvo; germiču se ne toži, da Bog ni iz njega hrast stvaril; vijolica ponižno med travo cvete, akoravno vidi poleg sebe ponosno solnčnico. Iz malega zraste veliko; iz drobne koščice visoko drevo, iz majhne živalce velika žival. Vse stoji v terdni skrivni zvezi, in iz enega vzroka sledi dostikrat jezero učinkov. Nič se ne zgodi naglo in brez podpore druge stvari; pot, katero gre narava, je dolga, mnogoverstna in počasna, od stopnje do stopnje, pelje nakviško; posamne stvari se morajo blagru celote žertvovati. Iz tega vidi človek, da se popolnost ne doseže tako hitro in lahko!

Pa učimo se iz narave tudi ponižnosti. Kratko je naše življenje in malo časa le moremo naravo in njene postave premišljati. Dosti prikazni, ki jih dan danes gledamo, ima svoj temelj že v sivi preteklosti, in osupnjeni stermimo, ker si jih ne moremo razložiti. Neznaten je čestokrat začetek; pa pređen

se nadjaš, stoji ti v lepi obliki pred očmi. Če ober-nemo pogled na višino, kjer se sučejo veliki svetovi, priznati moramo, kako kratka je naša pamet, kako slepi smo. Šest tisoč let že stvarstvo stoji, pa še le pred kratkim smo zvedeli, da je zemlja okrogla, da se krog sebe in krog solnca, ne pa solnce krog nje vertí! Pa še veliko drugih prikazni ni dognala no-bena učena glava. Klicati moramo s svetim Avgu-štinom: „O človek! ti praviš, modrost je moja. Ž njo vladam celo naravo. Ošabni červ! Ali ne spo-znaš, da tvoja vednost ni nič, če jo primeriš temu, česar še ne veš. Ali ti je znano število peska v morji, listja na drevji, praha v zraku, zvezd na nebu, kapljic v vodi, žarkov luči? Ali poznaš stebre zemlje in visočine neba? Ali veš, ktera moč svetove giblje? Kje in na čem stvarstvo visi? Kje je meja sveta? — Človeška modrost ima svoj početek in konec v tem, da se nevedce spoznamo nasproti modrosti božji!“

Jedro narave vedno enako ostane, ali vnanja obleka se vedno spreminja. Kaj pomeni vstajenje in oživljenje narave v spomladi? Ne bije li tvoje serce z novim upom, z neizmerno radostjo, kedar vidiš led žalostne zime pokati, kedar se polja in travniki z zeleno odejo pokrivajo in perve lastavice k nam pri-letavajo? Seme, ki si ga krilu zemlje izročil, požene nežno cimo, ktera od dne do dne više klije, dokler pod jasnim nebom ne dozori. Kaj ti reče tvoje serce, kedar za svoj veliki trud tako lepo plačilo dobiš? Na kaj te spominja obilno obložena vinska terta? Na kaj sadje, ki ti ga brez truda drevje v tvojem vertu rodi? In če v jesen cela narava odmíra, če zadnje tice v tuje dežele odleté, kaj ti to pred oči postavi?

Človeku pa so tudi živali, ako ravno so mu podložne, v mnogih rečéh lep izgled in podoba kre-posti ali hudobnosti. Poglej nevtrudljivo mravljico, kako se giblje od jutra do večera, — poglej marljivo bučelico, ki ti je v toliko korist! — Poglej kokoš, s

kako materinsko ljubeznijo za svoje piščance skerbi, kako je kliče, vodi in pod svoja krila spravlja! Pes, ki svojega gospoda povsod spremlja, njegovo hišo noč in dan varuje, — on je podoba in izgled zvestobe, ktera do smerti terpi in v sili sebe za bližnjega žrtvuje. Dosti lepih prigodeb se pripoveduje o zvestobi psov. — Mala ovčica ti je izgled poterpežljivosti in pohlevnosti; ne zoperstavlja se, ne toži, ako jo zvežeš in jej nož v gerlo zabodeš. Ali ni podoba našega Zveličarja, ki je kakor nedolžno jagnje svojo glavo na križ položil? — Drobní golobček je podoba nedolžnosti; glej ga, kako snažen, čist in priprost je! Golob v krempljih jastrebovih pa pomenja umorjeno nedolžnost!

Druge stvari nam kažejo gerdobo hudobije. Mačka je podoba zvijačnosti in hinavščine; prilizuje se ti, pa te nenadoma tudi kervavo oprasne. Svinja, ki se najrajša v blatu valja, je podoba nesnažnosti in nečistosti; osel pomeni lenobo in okornost, lisica prekanjenost, sraka ali gos bedasto jezičnost, pav prevzetijo; kača ti je podoba zapeljivca, zajec bojzljivosti, volk požrešnosti; in tacih živali, ki ti hudobo in druge slabe lastnosti v celi gerdobi pred oči stavijo, je na zemlji brez števila. To so tedaj glasovi, ki ti iz žive in nežive narave vsak hip vdarjajo na uho; ali ostaneš terdovraten in gluh, je-li tvoje serce ledeno? Ali se ne čudiš ljubezni božji, ki ti je toliko pomočkov v roke dala, da ti pot gladijo, po kateri te k sebi vabi?

Kakor celo naše življenje, ima knjiga narave pa tudi mnogo listov, iz katerih bereš žalost in strah. Kar se je prvi človek v rajú pregrešil, najdeš sledi božjega serda povsod, kamor koli stopiš. Kar je od zunaj cvetoče in lepo, nosi v sebi seme minljivosti in razpada. V krasnem drevesu skrit neprestano gloje červ, dokler drevó ne oyene. Vse cvetlice in rastlike cvetó in rastejo nad svojim grobom; zima in mraz vso

naravo pomorita. Na kaj te spominja dereča reka, begoči čas, hitra megla? Na kaj razvaline gradov in mest, puščave, kjer so nekdanj mogočni narodi živeli? — Minljivost vidiš povsod, minljivosti glas ti doni iz vse krasote, iz vse visokosti. Ali ni s tvojim življenjem, s tvojo častjó, s tvojimi posvetnimi nadami enako? Ali ti ne priča narava, da si na zemlji le popotnik, da moraš tu za boljšo prihodnost skrbeti? —

Tako in enako se nam razodeva Bog v naravi. In če je že v naše serce položil glas, ki nas vedno spominja, kar je dobro, kar hudo, nas je zraven tudi postavil v tempelj njegove veličasti! Le, kdor je uni znotranji sveti glas v sebi zadušil, le zanikernež more reči, da je narava mrtva, ali tajiti, da je večno bitje nad njo, ki jo vlada in ohranjuje. Srečen pa človek, ki neštivilne glasove božje narave ume in po njih tudi ravná. Najsvetejši in največi možjé, ki vekoma ostanejo ponos vsemu človeštvu, so radi poslušali glasove v stvarnici, so radi bivali v prosti naravi. Ona povzdigne duha iz spon trudapolnega življenja, ona ga krepča, vedri in uči.

J. Gomilšak.

IV.

Vseh svetnikov dan.

Serzel veter je jel pihati po dolini ter briti ostro v obraz. Solnčni žarki niso več tako žgeči, kakor so bili poleti, njihova toplota je onemogla in nima več one poživljajoče moči kakor s pomladi, kedar jame zopet zbujati naravo iz zimskega spanja. Solnčni žarki skrivajo se za goste oblake, ki se v enomer podijo po nebu, in le v časih zopet posvetijo nekoliko na zemljo, kakor bi se hoteli posloviti ž njo. Listje po gozdih in vertih je poparila slana, da je vse orumenelo, le smreka in jela stojite še ošabno v svojem zelenem plašču, kakor bi hoteli kljubovati ostri zimi. Ptice, mile pevčice, so odletele v gorkeje kraje, da bi ondi počakale gorke pomladi, na ceste in njive pa je priletelo celo kerdelo vran iskaje si živeža. Pri potoku vzdigujejo se vsako jutro goste megle ter oznanjajo, da se kmalo približa zima. — Vsa narava se je vlegla k počitku, da bi se v prihodni pomladi tem lepša zopet prebudila.

Nekako bolj tužno, ko druge dni glasé se danes zvonovi v bližni cerkvi, ter vabijo ljudstvo k službi božji. Od vseh strani se shajajo skupaj pobožni vaš-

čani, ali na njihovih obrazih danes ni brati ista radost, kakor druge praznike, kedar se zbrani pred cerkvijo veselo pomenkvajo o raznih rečéh, pričakovaje službe božje, — vsi so nekako otožni in resni.

Danes je praznik vseh svetnikov, dan občne žalosti. Kdo bi se mogel neki popolnoma razveseljivati? Saj ima gotovo vsak ktoga svojih prijateljev ali žlahtnikov obžalovati, ki počivajo v hladni zemljici. Saj je ravno današnji praznik nalašč v to odločen, da se spominjamo mertvih, ki so se že preselili v boljšo domovino. Vsakteri je dolžen pomoliti nekoliko „očenašev“ za rajne, da bi jim Bog dodelil svojo milost; kajti vedeti moramo, da tudi nas čaka ura, ko bode treba zapustiti vse posvetne reči ter stopiti v večnost.

Milo se glasé orgle na koru in mašnik razlagajo na prižnici poslušavcem s krepko besedo strašni dan, ko bode treba opravičiti se pred ostrim sodnikom. Sredi cerkve je postavljen mertvaški oder, pogernjen s črnim pertom, na katerem stoji mertvaška glava, ki stavi živo pred oči vsemu ljudstvu, kako kratko je posvetno veselje, in da bode prišel dan, ko se bomo spremenili v prah in pepel.

Popoldanska služba božja se je pričela. Duhovnik stojé pred mertvaškim odrom zapojó z zamolklim glasom „Libera me Domine*.“ Po dokončani molitvi stopijo mašnik na čelo ljudstva, zapojó „Miserere mei Domine**)“, in pobožni vaščani zbrani lepo v redu uapotijo se v procesiji na pokopališče, da bi še ondi nekoliko pomolili za duše rajnih. Še enkrat se oglasi „Libera me domine“ in slednjič zapojó mašnik s slovesnim glasom: „Requiem aeternam dona eis Domine***)“, ter odidejo s pokopališča.

* Reši me, o Gospod!

** Usmili se me o Gospod!

*** Daj jim večni mir, o Gospod!

Kako čudno jo človeku pri sercu na tem tihem kraji, kjer minejo vse tuge in britkosti, kamor ne seže sovraštvo in jeza. Tiho in mirno spé skupej mutasti prebivavci večno spanje, iz kterega jih ne prebudi človeška moč. Bodi si gospod ali kmet, bogatin ali siromak, prijatelj ali sovražnik, vsi počivajo skupej na majhnem prostoru. Tudi bogatih spominkov ne najdeš na majhnem pokopališču, ki bi slavili umerlega, kakor je navada po velicih mestih; le sem ter tje stoji kak majhen lesen križec že starosti napol segnit, ki kaže sinu ali hčeri grob blazega očeta in dobre matere. Vsi v molitev vtopljeni klečé ljudje na grobih. Tu pretaka solze revna vdova s svojimi otročiči na moževem grobu, ondi zopet zdihuje milo sestra po prezgodaj zamerlem bratu; vse, vse žaluje danes, le

Blagor njemu, ki počiva

V černi persti v Bogu spí,

Zelen mah kosti pokriva,

Njega žalost ne morí.

Solnce je zašlo za goro, na nebu so se naku-pičili oblaki in bleda luna obseva je s svojo milo svitlobo, da so videti, kakor bi bilo tisoč in tisoč grobov na nebu. Sedaj zapojó zvonovi in njih glas se razlega tužno po dolini. Ljudjé pa, ki so doma, molijo sv. roženkranec za mertve. To noč, pravi pri-prosti ljud, so duše proste vsega terpljenja ter sme-jo iti na svet med svoje sobrate.

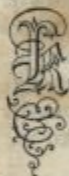
Noč je razprosterla svoja črna krila po zemlji, zvonenje je potihnilo in ljudstvo se je razšlo na svoja domovja, le na pokopališču še berlí tu pa tam kaka leščerba ter razliva svojo blede luč po grobéh.

J. Podmilšak.

Drobtinice.

(Poslovenil J. Levičnik.)

I. Beseda, bogokletnežem v prevdar!

Ko si je bil prevzetni cesar Napoleon I. prisvojil staro rusko mesto Moskvo, dal je ondi kovati spomenice (medalije), na katerih spredni strani bila je vtisnjena njegova podoba, na zadnji pa naslednji bogokletni napis:

„Nebesa so tvoja,
Zemlja je moja.“

Nektere teh spomenic je poslal poglavarju orenburškemu z vabilom vred, naj bi se podvergel s svojo verlo vojsko Napoleonovi vladi. Ali poglavar, postaren mož, pa svojemu caru zvest in serčno vdan služabnik, ni porajtal vabila; velikoveč je vzel ostre vilice ter vrisal na eno poslanih spomenic okrog Napoleonove glave preroške besede.

„Gerba je tvoja,
Brezovka je moja.“

To spomenico je odpravil namest odgovora napuhnjenemu Napoleonu. Kako zlo je kmalo zatim maščevavna roka Vsemogočnega zadela bogokletneža, spričevala bo zgodovina menda noter do konca sveta.

II. Mati v hudih stiskah.

Neki ubogi vdovi, ki je včasih tudi malo bledla, vzeli so edinega sinka v vojake. Hodila je sicer na vse strani prosit, naj bi ji dali zopet nazaj edino njeno podporo, ali vse prošnje so bile zastonj. —

Ker se je zemeljske gosposke niso hotle usmiliti, vzela je pribežališče svoje k najboljši materi Mariji. Slednji dan je šla v cerkev, kjer je v vročih molitvah nadlegovala sv. Božjo porodnico, naj bi ji izprosila pri Bogu oprosteno njenega sinka od vojaštva. Ali tudi tu ni bila vslišana, sin je moral le vojak ostati.

Kaj zdaj počne stiskana mati v priprostosti svojega serca? Nekega dne pride od hudih nadlog tlačena ženica zopet v cerkev, vzame Marijinemu kipu, pred kterega je molit hodila, malega Jezuska iz naročja, postavi ga v stranski kotic in pravi: „Zdaj boš pa Ti tudi lahko poskusila, kako britko je, ako vzamejo materi sinka.“

Dogodba le-ta se je razglasila ter prišla tudi gosposki na uho. Kmalo potem je bil sin uboge vdove oproščen vojaščine.

Kazalo.

	Stran.
I. Grad Rojinje	3
II. Zadnja leta nesrečnega kralja Ludovika XVI.	61
III. Bog v naravi	70
IV. Vseh svetnikov dan	76
V. Drobtinice	79